

บทละครนอก

มณีนพชัย

พระราชนิพนธ์ใน

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

บทละครนอก

มณีพิชัย

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

(รัชกาลที่ ๒)

กรมวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ

บทละครนอกเรื่อง มณีพิชัย

สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ

© กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ๒๕๕๐

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

๒๒๔๙ ถนนลาดพร้าว บางกะปิ กรุงเทพมหานคร

นายสมมาตร มีศิลป์ ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา ๒๕๕๐

จำนวน ๔๕,๐๐๐ เล่ม

๘๙๕.๙๑๒ พุทธเลิศล้ำภาสัย, พระบาทสมเด็จพระ.

บทละครนอกมณีพิชัย/บรรณาธิการโดย บุษบา ประภาสพงค์
และคนอื่นๆ. -- กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ,
๒๕๕๐.

๗๔ หน้า.

ISBN 974-268-2127

๑. มณีพิชัย. ๒. บุษบา ประภาสพงค์, บรรณาธิการ.
๓. ชื่อเรื่อง.

ภาพปก

ภาพฝีพระหัตถ์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

ภาพรองพื้นปก

ลายก้านแย่งดอกใน ที่วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

ภาพประกอบ

ภาพลายเส้นฝีมือ นายเดชา สายสมบูรณ์

จิตรกรรมฝาผนังที่วัดสุทัศนเทพวรารามและที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร
กรุงเทพมหานคร

คำนำ

หนังสือชุดบทละครนอก ซึ่งเป็นบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ๕ เรื่อง คือ เรื่องไชยเชษฐา สังข์ทอง ไกรทอง มณีพิชัย และคาวี และเป็นบทพระราชนิพนธ์ ใน พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ๑ เรื่อง คือเรื่อง สังข์ศิลป์ชัย นี้ คณะกรรมการคัดสรรและเผยแพร่วรรณกรรมของชาติ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมี ศาสตราจารย์คุณหญิงกุหลาบ มลลิกะมาส เป็นประธาน และมีผู้ทรงคุณวุฒิอื่นๆ ร่วมเป็นกรรมการ เห็นพ้องต้องกันว่า บทละครนอกชุดนี้เป็นหนังสือ บทกลอนอย่างวิเศษ สามารถใช้เป็นแบบอย่างในการเขียน และการแต่งบทละครได้ เป็นอย่างดี ทั้งเนื้อเรื่องก็ให้ความเพลิดเพลิน ก่อปรด้วยสาระข้อคิด ซึ่งอาจปรับใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนและสังคมโดยรวมได้ กรมวิชาการจึงนำมาจัดพิมพ์เผยแพร่แก่ โรงเรียน ห้องสมุด และหน่วยงานอื่นๆ ทั่วประเทศ ทั้งนี้เพื่อเป็นการสนองพระราชปราชญ์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีที่ว่า ปัจจุบันหนังสือวรรณคดีเก่าๆ หาอ่านยาก กระทรวงศึกษานำจะนำหนังสือดีๆ เหล่านี้มาจัดพิมพ์ใหม่

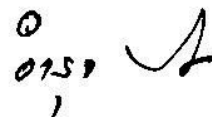
บทละครนอกชุดนี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงกล่าวไว้ในคำนำหนังสือประชุมบทละครนอกพระราชนิพนธ์ รัชกาลที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๖๕ ว่า เรื่องละคร ๖ เรื่องนี้ เดิมเป็นนิทานในนิบาตชาดกบ้าง นิทานในปัญญาสชาดกบ้าง เป็นนิทานพื้นเมืองมาแต่โบราณบ้าง บางเรื่องก็เชื่อถือกันว่าเป็นเรื่องจริง และรู้จักแพร่หลายมาแต่โบราณ จึงมีผู้นำนิทานทั้ง ๖ เรื่องนี้มาแต่งเป็นบทเล่นละครกันตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยายังเป็นราชธานี เมื่อถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้ทรงเลือกละครนอกบางเรื่องมาพระราชนิพนธ์ขึ้นใหม่เฉพาะตอนที่จะให้ละครผู้หญิงของหลวงเล่น คือ เรื่องไชยเชษฐา ทรงพระราชนิพนธ์และแก้ไขตัดทอนได้เป็นหนังสือ ๓ เล่มสมุดไทย เรื่องสังข์ทองทรงพระราชนิพนธ์ตั้งแต่ตอนพระสังข์หนีนางพันธุรัต เป็นหนังสือ ๖ เล่มสมุดไทย เรื่องไกรทอง ๒ เล่มสมุดไทย เรื่องมณีพิชัย ๑ เล่มสมุดไทย เรื่องคาวี ๔ เล่มสมุดไทย แต่เรื่องสังข์ศิลป์ชัยนั้น กล่าวกันว่า พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแต่งถวายเมื่อยังดำรงพระยศเป็นพระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเป็นแต่ทรงพระราชนิพนธ์แก้ไข เป็นหนังสือ ๒ เล่มสมุดไทย พระราชนิพนธ์บทละครนอก ทั้ง ๖ เรื่อง จึงรวม

เป็นหนังสือ ๑๘ เล่มสมุดไทยด้วยกัน ส่วนลำดับที่ทรงพระราชนิพนธ์นั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงสันนิษฐานว่า เห็นจะทรงพระราชนิพนธ์เรื่องไชยเชษฐาก่อน แล้วจึงทรงพระราชนิพนธ์เรื่องอื่นๆ ตามลำดับที่กล่าวมา ยกเว้นเรื่องสังข์ศิลป์ชัย ซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

บทละครนอกทั้ง ๖ เรื่องนี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพโปรดให้ตรวจชำระต้นฉบับที่อยู่ในหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร แล้วจัดพิมพ์รวมเล่มครั้งแรกในงานทรงบำเพ็ญพระกุศลฉลองพระชนมายุครบ ๖๐ ทศ ในครั้งนั้นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงรับเขียนรูปภาพประกอบ ๔ รูป คือรูปภาพเรื่องสังข์ทอง ไกรทอง มณีพิชัย และคาวิพระวิทย์ประจง (จำง โขติจิตรกะ) เขียนรูปภาพเรื่องไชยเชษฐ์ และสังข์ศิลป์ชัย

ในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ กรมวิชาการได้อาศัยหนังสือบทละครนอก พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๒ ซึ่งกรมศิลปากรจัดพิมพ์ครั้งที่ ๘ พ.ศ. ๒๕๓๐ เป็นหลัก สอบเทียบเคียงกับฉบับซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ โปรดให้พิมพ์แจกในงานฉลองพระชนมายุครบ ๖๐ ทศ ประกอบกัน อาศัยภาพเขียนดังกล่าวข้างต้นมาเป็นภาพปก ส่วนภาพประกอบเรื่องนั้นก็อาศัยภาพจิตรกรรมฝาผนัง ยกเว้นเรื่องไกรทองกับเรื่องมณีพิชัย ซึ่งมอบให้ นายเดชา สายสมบูรณ์ เป็นผู้วาด นอกจากนี้ยังได้รับความอนุเคราะห์จากคณะกรรมการและผู้ทรงคุณวุฒิเรียบเรียงเนื้อหาส่วนที่เป็นการอธิบายความเป็นการเพิ่มเติมไว้ด้วย

สำหรับบทละครนอกเรื่องมณีพิชัยนี้ นางปรุ่งศรี วัลลิโถม เรียบเรียงพระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย นางสาวทรงสรรค์ นิลกำแหง เรียบเรียงบทนำเสนอ นายจุลทัศน์ พยาฆรานนท์ นายบรรเจิด อินทุจันทร์ยง และนายประสิทธิ์ แสงทับ จัดทำคำอธิบายศัพท์ กรมวิชาการ ขอขอบคุณผู้เกี่ยวข้องทุกท่าน ทั้งคณะกรรมการและผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้ร่วมมือกันจัดทำหนังสือชุดนี้ ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

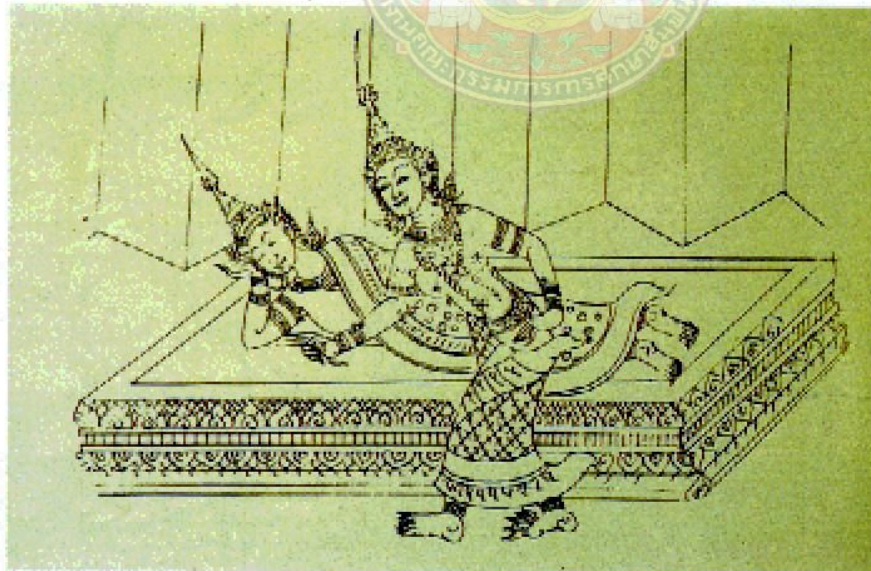
(นายอรุณ จันทวานิช)

อธิบดีกรมวิชาการ

๑๓ มีนาคม ๒๕๕๐

สารบัญ

	หน้า
พระราชประวัติ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย	๑
บทนำเสนอ มุมที่น่านมองในเรื่องมณีพิชัย	๙
เล่าเรื่องย่อ เชิญชวนอ่านนิทานเรื่องมณีพิชัย	๑๗
เนื้อเรื่อง	
ตอน พราหมณ์ยอพระกลืนขอมณีพิชัยไปเป็นทาส	๒๕

พระราชประวัติ

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงเป็นพระราชโอรสองค์ที่ ๔ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช กับสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี ทรงพระราชสมภพ ณ นิवासสถานตำบลอัมพวา เมืองสมุทรสงคราม เมื่อวันพุธที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๓๑๐ ตรงกับวันขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๔ ปีกุน นพศก จุลศักราช ๑๑๒๙ อันเป็นเวลาก่อนที่สมเด็จพระบรมชนกนาถจะเสด็จเสวยราชสมบัติ ทรงพระนามเดิมว่า “ฉิม” เมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๕ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เสด็จปราบดาภิเษกเป็นปฐมกษัตริย์แห่งบรมราชจักรีวงศ์ ได้ทรงสถาปนาให้ดำรงพระอิสริยยศ เป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร ขณะทรงมีพระชนมายุ ๑๖ พรรษา มีหลักฐานตามพระราชพงศาวดารว่า

ปรากฏในคำอุกขุนปรึกษาความชอบผู้ที่ได้สนองพระเดชพระคุณพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมาแต่ก่อนว่า ในบรรดาพระราชวงศ์ มีพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยพระองค์เดียวที่ได้โดยเสด็จตามพระองค์มาในการศึกสงครามทุกครั้งทุกคราว จึงโปรดให้สถาปนาพระเกียรติยศ เป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าต่างกรม ทรงพระนามว่า เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร

ครั้นถึงปีชาลอัฐศก พ.ศ. ๒๓๔๙ เมื่อพระชนมายุ ๔๐ พรรษา ทรงรับอุปราชภิเษกเป็นพระมหาอุปราช กรมพระราชวังบวรสถานมงคล และปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๓๕๒ จึงได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ต่อจากสมเด็จพระบรมชนกนาถ เจริญพระปรมาภิไธยว่า “พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย” ได้เสด็จดำรงสิริราชสมบัติอยู่ ๑๖ ปี เสด็จสวรรคตเมื่อวันพุธ เดือน ๘ แรม ๑๑ ค่ำ ตรงกับวันที่ ๒๑ กรกฎาคม ปีวอก ฉศก พ.ศ. ๒๓๖๗ พระชนมายุได้ ๕๘ พรรษา

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงพระปรีชาสามารถรอบรู้ในราชการทุกด้านทุกสาขาลอตระยะเวลา ๑๖ ปีที่เสวยราชสมบัติ บ้านเมืองมีศึกสงครามแต่เพียงครั้งเดียว คือ เมื่อแรกขึ้นเสวยราชย์ พ.ศ. ๒๓๕๒ จึงเป็นโอกาสให้ได้ทรงสร้างความเจริญรุ่งเรืองแก่ชาติบ้านเมืองเป็นอเนกประการ ทั้งนี้เพราะพระองค์ทรงเป็นทั้งนักรบ นักปกครอง นักบริหาร ศิลปิน กวี และช่าง ได้ทรงทำนุบำรุง สร้างสรรค์ประเทศให้พัฒนาเจริญไกลทั้งในด้านการเมือง การปกครอง การศาสนา การค้าขาย การต่างประเทศ และที่สำคัญที่สุดคือด้านศิลปวัฒนธรรม ในรัชสมัยของพระองค์เป็นยุคที่บ้านเมืองร่มเย็นเป็นสุข มีเวลาว่างจากศึกสงคราม และพระองค์ยังทรงดำเนินวิเทโศบายทางการเมืองอย่างชาญฉลาด ทรงรักษาสัมพันธไมตรีกับประเทศเพื่อนบ้าน ทรงแต่งราชทูตไปเจริญทางพระราชไมตรีกับกรุงปักกิ่ง ทรงผูกมิตรกับประเทศตะวันตกทั้งอังกฤษและโปรตุเกส นอกจาก

นั้นในรัชกาลนี้ยังได้ช้างเผือกมาสู่พระบารมีถึง ๖ เชือก และเป็นช้างเผือกที่สำคัญถึง ๓ เชือก จึงทรงได้รับพระราชสมญาว่า “พระเจ้าช้างเผือก” ซึ่งเป็นมูลเหตุให้มีธงชาติรูปช้างเผือกอยู่กลางพื้นธงแดงแต่ครั้งนั้น และเป็นผลให้พระเกียรติยศแผ่ไพศาลไปทั่วทิศ

ในด้านพระศาสนา พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้ทรงอุปสมบท ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๑ นับเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกที่ได้ทรงผนวช ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ที่สร้างขึ้นใหม่ในสมัยรัตนโกสินทร์ แล้วได้เสด็จไปประทับ ณ วัดสมอราย หรือวัดราชาธิวาสจนตลอดพรรษา ครั้นเมื่อได้ครองราชสมบัติแล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทำนุบำรุงพระศาสนานานัปการ โปรดให้จัดส่งพระสมณทูตไปเจริญทางพุทธศาสนาที่ประเทศลังกา เพื่อค้นหาพระไตรปิฎกที่ชำรุดสูญหายมาเพิ่มเติมและสอบทาน โปรดให้สังคายนาบทสวดมนต์ รวบรวมนักปราชญ์ราชบัณฑิตให้แต่ง “มหาชาติคำหลวง” ที่ขาดสูญไป ๖ กัณฑ์ คือ หิมพานต์ ทานกัณฑ์ จุลพน มัทรี ลักกบรรพ และ ฉกษัตริย์ ให้ครบถ้วนบริบูรณ์ทั้ง ๑๓ กัณฑ์ และโปรดให้ตอกลงพระศรีมหาโพธิ์ ที่นับถือกันว่าเป็นต้นที่สืบมาจากต้นที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ ณ ภายใต้ต้นมาปูลูกไว้ ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และวัดสระเกศอีกด้วย นอกจากนั้นยังทรงสร้างและปฏิสังขรณ์พระอารามต่างๆ เป็นจำนวนมาก เช่น วัดสุทัศน-เทพวราราม วัดอรุณราชวราราม เป็นต้น โดยเฉพาะวัดอรุณราชวราราม ซึ่งถือเป็นพระอาราม ประจำรัชกาลนั้น โปรดเกล้าฯ

ให้สร้างพระอุโบสถและพระวิหารขึ้นใหม่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชดำรัสในที่ประชุมเสนาบดีสภา เมื่อวันที่ ๒๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๑ ว่า “พระปรางค์องค์นี้เป็นเครื่องระลึกสำหรับชาติ” สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ผู้ทรงเป็นยอดในด้านงานศิลปกรรมของไทย ทรงกล่าวถึงพระระเบียงรอบพระอุโบสถว่า การวางผังและการทำลวดลายงดงามยิ่งกว่าพระระเบียงใดๆ ในประเทศ นอกจากนี้ยังทรงฟื้นฟูประเพณีวิสาขบูชาให้มีความสำคัญระดับชาติ

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงเอาพระทัยใส่และส่งเสริมทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมอันเป็นสัญลักษณ์ของชาติทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นวรรณคดี กวีนิพนธ์ นาฏศิลป์ รวมทั้งด้านศิลปกรรม อันได้แก่ การช่างทั้งปวง มีจิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม เป็นต้น ช่วงรัชกาลของพระองค์ จัดเป็นยุคทองแห่งวรรณคดีและศิลปกรรม ที่เจริญสูงสุดในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น พระราชพงศาวดารของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ที่ว่าด้วยพระราชนุกิจรัชกาลที่ ๒ พรรณนารายละเอียดไว้ ดังนี้

ตอนเช้าเสด็จลงทรงบาตร เสด็จออกเลี้ยงพระในท้องพระโรง ทรงฟังรายงานพระคลังมหาสมบัติและเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนางเหมือนเมื่อรัชกาลที่ ๑ แต่ตอนกลางวันอันเป็นเวลาสำหรับประกาศราชกิจฝ่ายในนั้น มักทรงการช่าง ด้วยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยโปรดฯ การช่างต่างๆ การแกะสลัก ทรงได้ชำนาญด้วยฝีพระหัตถ์ โปรดฯ ให้ตั้งโรงงานสำหรับช่างมหาดเล็กขึ้นข้างในพระราชวัง มีเวลาเสด็จลงประกาศการช่างทุกๆ วัน ครั้นเวลาบ่ายอันเป็นเวลาสำหรับสำราญพระราชอิริยาบถ

เสด็จออกประทับที่เฉลียงท้องพระโรง ทรงฟังรายงานการก่อสร้างบ้าง และ
เบิกกวีเข้าเฝ้าทรงพระราชนิพนธ์บทละครบ้าง เวลาค่ำเสด็จออกทรงธรรม
และทรงฟังรายงานต่างๆ และต่อนั้นเสด็จออกขุนนางเหมือนอย่างใน
รัชกาลที่ ๑ แต่เสด็จออกในท้องพระโรงบ้าง บางวันก็เสด็จออกที่พระที่นั่ง
สนามจันทร์ซึ่งทรงสร้างขึ้นใหม่บ้าง เสด็จขึ้นเวลาราว ๒๑ นาฬิกา แล้ว
สำราญพระราชอิริยาบถข้างฝ่ายใน เช่นทอดพระเนตรละคร หรือเสด็จลง
สวนขวาเป็นต้นต่อไปจนสิ้นเวลา

พระราชวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ หรือ “น.ม.ส.”
กวีเอกของสมัยรัตนโกสินทร์อีกพระองค์หนึ่งได้ถวายพระเกียรติ
สดุดีพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยไว้ในหนังสือ สามกรุง ว่า

บทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
ล้วนเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรม และเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่ทรง
คุณค่าเลิศล้ำ ฝ่ายกวีนิพนธ์ นอกจากผลงานร้อยกรองแล้ว ยังมีเอกสาร
ที่สำคัญอย่างยิ่งอีกชิ้นหนึ่งคือ “ร่างตราเมืองเวียงจันทน์” เมื่อวันศุกร์
เดือน ๒ ขึ้นค่ำ ๑ จุลศักราช ๑๑๘๑ ปีเถาะ ซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ร้อยแก้ว
ฉบับเดียวของพระองค์ที่เหลืออยู่

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระ-
ราชวิจารณ์ หนังสือ ร่างตราเมืองเวียงจันทน์ ไว้ว่า

กรมหลวงดำรงไปค้นได้ร่างตรามีขึ้นไปถึงเจ้าอนุเวียงจันทน์ ว่า
ด้วยเรื่องทำสวน นี่มีข้อความละเอียดละออไพเราะดีมาก ควรจะเห็นได้ว่า
เป็นพระกระแสพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยรับสั่งเรื่องเอง ไม่ใช่
เจ้าพระยาอภัยภูธรแต่งเป็นแน่ ต้องเป็นผู้ที่ได้คิด และได้เห็นงานแล้วจึงจะ
เรียงลงได้ เพราะราวกับละคร...

จากพระเกียรติคุณของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ดังกล่าว น.ม.ส. จึงได้สดุดี พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ไว้ในหนังสือสามกรุงว่า

ทรงรับมรดกบ้าน	เมืองดี
สมส่ำกำลังมี	มากไว้
รู้รู้ทั่วธานี	เนาสุข
ปวงราษฎร์ปราศร้อนไต่	ร่มเจ้าจอมสยามา
หลายอย่างต่างแยบให้	อุปถัมภ์
ศิลปะวิศวกรรม	กอบเกื้อ
บทกลอนละครรำ	วางรูป
กวีรัตนวิวัฒนาเชื้อ	เชิดชั้นวรรณคดีฯ

พระเกียรติคุณและความเป็นอัจฉริยะของพระองค์มิได้เป็นที่ประจักษ์เฉพาะพสกนิกรชาวไทยเท่านั้น แต่ยังแผ่ไพศาลไปยังนานาประเทศทั่วโลก ในโอกาสชิตสมัยครบ ๒๐๐ ปี แห่งพระบรมราชสมภพ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติได้ยกย่องให้พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงเป็นบุคคลสำคัญของโลก

ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๑ สืบเนื่องจากการจัดงานเฉลิมพระเกียรติดังกล่าว มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ จึงได้ก่อกำเนิดขึ้น ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มูลนิธินี้อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ตั้งแต่นั้น

และเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเป็นประธานกรรมการมูลนิธิฯ ต่อมาในปี พ.ศ.๒๕๒๑ - ๒๕๒๘ ได้มีการสร้างอุทยานพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ณ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามขึ้น และราชการได้ถือเอาวันพระบรมราชสมภพของพระองค์ คือวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ของทุกปี เป็น “วันศิลปินแห่งชาติ” トラบเท่าทุกวันนี้

บทนำเสนอ

มูมที่นำมามองในเรื่อง มณีพิชัย

มณีพิชัยเป็นนิทานพื้นบ้านที่เล่ากันแพร่หลายมาแต่โบราณ และได้มีผู้นำมาแต่งเป็นบทละครเล่นกันมาตั้งแต่กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี บทละครนอก เรื่อง มณีพิชัย ที่คณะกรรมการคัดสรรและเผยแพร่วรรณกรรมของชาติ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ นำมาจัดพิมพ์เผยแพร่เพื่อส่งเสริมการอ่านวรรณกรรมไทยของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ซึ่งทรงพระราชนิพนธ์บทละครนอกไว้ ๕ เรื่องด้วยกัน คือ เรื่อง ไชยเชษฐา สังข์ทอง ไกรทอง มณีพิชัย และคาวี ส่วนเรื่องสังข์ศิลป์ชัยนั้น เป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

เรื่องมณีพิชัยเป็นเรื่องทำนองจักร ๆ วงศ์ ๆ เช่นเดียวกับวรรณคดีไทยโดยมาก แต่แทนที่พระเอกจะต้องเป็นฝ่ายติดตามหา นางเอก ในเรื่องนี้กลับเป็นนางเอกเป็นฝ่ายติดตามหาพระเอกโดยมีพระอินทร์เป็นผู้มาคอยช่วยแก้ไขสถานการณ์ในยามคับขัน เมื่อยักษ์มาลักพาพระเอกไป นางเอกก็ต้องติดตามช่วยเหลือก่อนที่เรื่องจะจบลงอย่างมีความสุข เรื่องมณีพิชัยมิได้เน้นคติธรรมสอนใจมากนัก แต่เหตุที่ได้รับความนิยมแพร่หลายต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาหลายร้อยปีก็ด้วยเค้าโครงเรื่องนั้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับแม่ผัวและลูกสะใภ้ ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นโครงเรื่องอมตะในนวนิยายทุกชาติทุกภาษา

ทุกยุคทุกสมัย เมื่อแม่ผัวไม่ชอบลูกสะใภ้ก็พยายามกลั่นแกล้งและต้องการหาเมียใหม่ให้ลูกชาย ข้างลูกชายก็เป็นคนใจอ่อนและเกรงใจแม่ บทบาทสำคัญจึงอยู่ที่ลูกสะใภ้ซึ่งถูกแม่ผัวกำจัดออกไปแล้ว จะต้องปลอมตัวเข้ามาเพื่อพิสูจน์ข้อใส่ไคล้ต่างๆ และปลอมตัวติดตามสามีไปคอยช่วยแก้ไขสถานการณ์คับขันต่างๆ ให้ จนกระทั่งความจริงเปิดเผยกันในที่สุด เรื่องอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์และเวทมนตร์ต่างๆ นั้นแม่จะมีแทรกอยู่บ้าง เนื่องจากตัวลูกสะใภ้เป็นลูกสาวของพระอินทร์พระอินทร์จึงต้องแสดงอิทธิฤทธิ์มาช่วยเหลือเป็นครั้งคราว แต่ก็ไม่ได้มีความสำคัญมากจนถึงกับจะทำให้กลายเป็นเรื่องเหนือความจริงเกินไป

บุคลิกภาพของตัวละครในเรื่องมณีพิชัยเป็นบุคลิกภาพพื้นฐานของคนทั่วไป ที่มีทั้งความรัก ความโลภ ความโกรธ ความหลง ความผิดพลาดบกพร่อง และความอ่อนแอ ซึ่งเป็นลักษณะที่ปรากฏอยู่ทั้งในนวนิยายและในชีวิตจริง อย่างเช่น

ท้าวพิชัยนุราช พ่อของพระมณีพิชัย เป็นบทบาทของพ่อที่ไม่ค่อยจะได้เอาใจใส่เรื่องในครอบครัวมากนัก แต่เมื่อความแตกว่านางจันทรใส่ไคล้ลูกสะใภ้ ท้าวพิชัยนุราชก็สวมบทของกษัตริย์ผู้กล้าหาญและผู้นำครอบครัวที่เที่ยงธรรม โดยตำหนินางจันทรว่า

ใส่ถ้อยร้อยความลูกสะใภ้	ช่างไม่สมเพชเวทนา
ขับเมียเขาพราดไปจากผัว	ทำตามใจตัวไม่ปรึกษา
ถึงกรุงจันจะยกทัพมา	ก็สู้กันลิหนาไม่พรั่นใจ
ทั้งแก่กระนี้ไม่หนีเลย	มึงไม่เคยเห็นฝีมือหรือไฉน

ชาติเจ็กินหมูจะสู้ไทย
น้อยหรืออีเฒ่าเจ้าความคิด
เสกสรรค์ปั้นน้ำเป็นตัว

โกฏิแสนแน่นไปก็ไม่กลัว
ทุจริตอิจฉาขายหน้าผัว
เออะอะไรไม่กลัวเขานินทา

นางจันทรวี แม่ของพระมณีพิชัยผู้อยากได้ลูกสาวเจ้า-
กรุงจีนซึ่งมีศักดิ์เป็นพี่เขยของตนให้มาเป็นลูกสะใภ้ ครั้นเมื่อรู้ว่า
ลูกชายได้นางยอพระกลืนเป็นเมีย ก็สวมบทบาทของแม่ผัวใจร้าย
ตั้งเช่นในนวนิยายทั่วไป คือ

แม่กลัวกรุงจีนจะโกรธา
จึงแกล้งทำแบบยลกลใน
เอาเลือดวิหาร์ทาปากนาง
แล้วขับไล่ไปเสียจากพารา
แม่ทำชั่วน่าชังครั้งนี้
บอกเจ้าตามจริงทุกสิ่งไป

ยกมารบพุ่งเอากรุงใหญ่
พาโลลูกสะใภ้ด้วยมารยา
ตัดทางแซมใส่ในเกศา
พาลผิดริษยานางทราวม้วย
เพราะจะให้พระมณีมีเมียใหม่
อย่าให้แม่ม้วยชีวิ

พระมณีพิชัย บุคลิกภาพของชายประเภทรักเมียแต่เกรงใจ
แม่ ซึ่งแฝงความอ่อนแอและหุบเบาไว้ด้วย เมื่อได้นางยอพระกลืน
มาเป็นเมียก็ไม่กล้าบอกให้พ่อแม่รู้ ปลอຍให้พ่อแม่ยอมรับจะให้
แต่งงานกับพระธิดาเจ้ากรุงจีน จึงได้เกิดเรื่องยุ่งขึ้น มีหน้าซ้ำเมื่อ
วันหนึ่งตื่นขึ้นมาพบว่าเมียคือนางยอพระกลืนมีเลือดเปื้อนปากและ
มีหางแมวแซมผม ก็ปลอຍให้เมียรักถูกนำไปฝังทั้งเป็นโดยไม่คิด
จะสืบสวนข้อเท็จจริง และเมื่อตนเองต้องไปเป็นข้าพราหมณ์ตามสัญญา
ถูกพราหมณ์ปลอม คือนางยอพระกลืนลงใจโดยแปลงซ่อนเป็น
น้องสาวพราหมณ์ มีรูปลักษณ์เหมือนดังนางยอพระกลืนเอง เข้ามานั่ง

เบียดชิดยื้อยุดหยอกล้อ ก็สู้่อใจไม่ล่วงเกินนาง มิใช่ว่าจะซื่อสัตย์
ต่อเมียดอกแต่เป็นเพราะกลัวพราหมณ์ผู้เป็นนายมากกว่า ด้วยว่า

ชะรอยนางนฤมลคนนี้	เป็นน้องเจ้าพราหมณ์ซีแมนมัน
พี่ชายเขาจะโกรธทำโทษทัณฑ์	ตีรันเล่นเปล่าเปล่าไม่เข้ายา
พระอุตสำหรับเจือตงดสะกดจิต	มิได้คิดมุ่งมาดปรารถนา
แก่งทำสำรวมหลับตา	ก้มหน้านิ่งอยู่ไม่ดูไป
.....	
นี่เกรงใจเจ้าพราหมณ์อยู่หนักหนา	ถ้าว่าหาไม้ที่ไหนเล่า
ลำลำจะตระโบมโลมเล่า	แล้วได้คิดกอดเข้าเศร้าใจ

นางยอพระกลืน เป็นแบบฉบับของผู้หญิงที่ซื่อตรงจงรัก
ภักดีต่อสามี แต่ก็มีอารมณ์ฉลาด และกล้าหาญที่จะลุกขึ้นต่อสู้เพื่อ
ความเป็นธรรมและพิสูจน์ความจริง ดังจะเห็นได้จากเมื่อนาง
ปลอมเป็นพราหมณ์มารักษานางจันทร์ให้ปลอดภัยจากพิษงู แล้ว
ได้ถามนางจันทร์ถึงข่าวลือที่ว่า

ไฉนว่ายอพระกลืนนั้นกินแมว จริงแล้วเหมือนลือหรือโฉน
สับปลับก็จะกลับตายไป ลูกช่วยไม่ได้พระมารดา

นางจันทร์กลัวตายจึงสารภาพ เหตุการณ์ตอนนี้แสดงคุณธรรมของ
นางยอพระกลืนอย่างหนึ่งว่า มิได้โต้ถามคาดคั้นเอาในที่สาธารณะ
หากถามกันอยู่ในห้องสองต่อสองมิให้นางจันทร์ต้องได้อาย แต่บังเอิญ
ท้าวพิชัยนุราชแอบฟังจึงได้รู้ความจริง ต่อมาเมื่อมณีพิชัยถูกส่งตัว
ไปแต่งงานกับลูกสาวเจ้ากรุงจีน นางยอพระกลืนก็ติดตามไป
ด้วยความจงรักภักดีต่อสามี และได้ช่วยแก้ปัญหาให้มณีพิชัย
อีกหลายครั้งกว่าจะได้ครองคู่กันในตอนจบ

เป็นที่น่าสังเกตว่า เรื่องมณีพิชัยนี้มีความยาวมากและมีความสนุกสนานชวนให้ติดตามแต่ต้นจนจบ แต่เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงพระราชนิพนธ์เป็นบทละครนั้น กลับทรงเลือกเอาตอนกลางเรื่องซึ่งเป็นตอนสั้นๆ และมีใช้เป็นเนื้อหาตอนที่สำคัญ คือทรงเลือกเอาตอนนางจันทรรุกงักต์ พราหมณ์ปลอมคือนางยอพระกลืนมารักษาสำเร็จ แล้วให้นางจันทรรูปภาพความจริง จากนั้นพราหมณ์ปลอมขอมณีพิชัยไปเป็นข้าแล้วลงใจว่าจะซื้อสัตย์ต่อผู้เป็นนายสักเพียงใด ด้วยการปลอมซ่อนเป็นน้องสาวพราหมณ์รูปเหมือนนางยอพระกลืนมาย้ายวนมณีพิชัย

ทำไมจึงทรงเลือกเรื่องราวตอนนี้?

คำตอบน่าจะเป็นว่า มณีพิชัยเป็นเรื่องที่รู้จักกันแพร่หลายอยู่แล้วเป็นอย่างดี เป็นเรื่องที่แสดงภูมิปัญญาของผู้หญิงยิ่งกว่าวรรณคดีจักรๆวงค์ๆ เรื่องอื่นที่ผู้ช่วยพระเอกมักจะเป็นพี่เลี้ยงเพื่อนหรืออำมาตย์ผู้เรื่องปัญญา แต่ในเรื่องมณีพิชัยนี้ผู้ทำหน้าที่ดังกล่าวคือนางยอพระกลืนผู้เป็นนางเอกของเรื่อง เมื่อทรงพระราชนิพนธ์เป็นบทละครนอกสำหรับให้ละครผู้หญิงของหลวงเล่น เรื่องราวตอนที่ทรงเลือกมาทำบทละครแม้จะมีเนื้อหาเรียบๆ ไม่ลึกลับซับซ้อนมากนัก แต่เป็นตอนที่แสดงภูมิปัญญาของนางเอกในการจับเท็จแม่ผัว และเป็นตอนที่แสดงความสามารถของผู้แสดงในการเข้าถึงบทบาทการแสดงด้วย เพราะตัวละครเพียงตัวเดียวคือ นางยอพระกลืนจะต้องแสดงบทบาททั้ง ๒ เพศ ส่วนตัวละครอื่นๆ ก็สามารถใช้ลีลาท่าที่สร้างมุขต่างๆ ให้ผู้ชมสนุกสนานได้มาก ทั้งนี้

จะเห็นได้จากการเดินบทที่บางตอนรวบรัดจับไว เช่น ตอนนางจันทรร
ถูกงูกัด และตอนที่นางยอพระกลืนชัฏถามความจริงแล้วนางจันทรร
ก็สารภาพผิดโดยทันทีไม่โยกโย้ ขณะที่บางตอนกลับยืดเยื้อ เช่น ตอน
มณีพิชัยปราศรัยกับพราหมณ์ปลอมก่อนจะเข้าไปรักษานางจันทรร
และตอนน้องสาวพราหมณ์มายั่วเย้าลงใจมณีพิชัย นอกจากนี้
ยังมีบางตอน ที่ต้องดัดแปลงข้อเท็จจริงบ้างเพื่อให้เหมาะต่อการ
แสดงละคร เช่น งูซึ่งกัดนางจันทรรนั้นมีขนาดเล็กมาก ซ่อนตัวอยู่ใน
ดอกบัว นางเองก็หาเห็นงูไม่ เพราะ

นางจันทรรทอดทัตสนา	เห็นดอกบัวลอยมาในน้ำไหล
ไม่แจ้งว่างูร้ายอยู่ภายใน	ครั้นเข้ามาใกล้ก็หยิบเอา

.....	
แซมมวยเล่นลองต้องเบาเบา	งูอดตอดเอาพระเศียรนาง

งูอดนั้นเป็นงูขนาดเล็กประมาณเท่าดินสอดำ แต่เมื่อนางยอ-
พระกลืนร้ายมนตราเรียกงูตัวเดิมให้มาสูบเอาพิษกลับไป กลับกลายเป็น
งูเห่าใหญ่เลื้อยมาผู้คนต้องวิ่งหนีกันอลหม่าน

น้อยหรือนั้นมันเล็กพังพาน	ไม่ได้การแล้วจะไปข้างไหนดี
ฝ่ายฝูงสาวสรรค์กำนัลใน	ตกใจตัวสั่นขวัญหนี

.....	
งูเห่าเข้าสู่บเอาพิษสง	โดยตั้งจำนงปรารถนา
แล้วเลื้อยหายไปมิได้ช้า	ก็ลยาค่อยรู้สึกองค์

ที่เป็นดังนี้เพราะถ้าเป็นงูอดตัวน้อยๆ เท่าเดิม ผู้ชมก็จะมองไม่เห็นนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม ในเชิงวรรณศิลป์ บทละครพระราชนิพนธ์เรื่องมณีพิชัยนี้ ทรงแต่งโดยใช้คำง่าย ๆ ไม่มีศัพท์แสงมากนักจึงง่ายต่อการทำความเข้าใจ และมีบทตัดพ้อต่อว่าที่โต้ตอบกันอย่างคมคาย ดังเช่นตอนน้องสาวพราหมณ์ย้อยยุดจุดมือมณีพิชัย โดยอ้างว่า

พี่พราหมณ์ให้ข้ามาคุมตัว หนีไปไม่ช่วยอยู่เราหรือ
อย่าพักล่าอวยให้ปล่อยมือ วังต้อไปสไลไล่เจ้าไม่ทัน

พระมณีพิชัยจึงตำหนิเอาว่า

มาย้อยยุดจุดผู้ชายเช่นนี้ เห็นดีแกล้งใจหรือไรนั่น
เจ้าสาวพี่หนุ่มจะคุมกัน เหมือนดินด่ากำมะถันอยู่ใกล้ไฟ

เมื่อเทียบกับบทละครนอกที่เป็นพระราชนิพนธ์เรื่องอื่นๆ ในหนังสือชุดนี้แล้ว จึงเป็นที่น่าเสียดายว่า เรื่องมณีพิชัยเป็นบทละครที่สั้นที่สุดในบรรดาบทละครนอก ทั้ง ๖ เรื่อง ๕

เล่าเรื่องย่อ เชษฐชนอ่านนิทานเรื่องมณีพิชัย

ท้าววรรณเจ้าเมืองปาตะลีไม่มีรัชทายาทสืบราชบัลลังก์ จึงประกาศให้หน่อกษัตริย์ทั้งหลายมาประชุมกัน ให้พระธิดาเทศน์เลือกเป็นคู่ครอง และจะอภิเษกให้เป็นรัชทายาทอีกด้วย นางเทศน์เลือกแล้วไม่ชอบใจใคร ท้าววรรณจึงประกาศให้ชายชาวเมืองปาตะลีมาให้นางเลือกอีกหน ครั้นนี้พระอินทร์แปลงกายเป็นชายเชื้อใจ ปะปนเข้าไปที่ลานเลือกคู่ นางเทศน์เห็นก็นิกรัก จึงเลือกชายเชื้อใจผู้นั้น ท้าววรรณกริ้ว ให้ขับไล่ทั้งสองออกไปจากพระนคร ชายเชื้อใจแปลงกายกลับเป็นพระอินทร์ แล้วเหาะพานางกลับไปวิมาน

ครั้นนางเทศน์มีครรภ์แก่ และจะคลอดบนสวรรค์ไม่ได้ พระอินทร์จึงพานางกลับมายังโลกมนุษย์ เนรมิตพลับพลาให้หลังหนึ่งในป่าไผ่ นางเทศน์ประสูติพระธิดาองค์หนึ่ง มีกลิ่นกายหอมมาแต่กำเนิด พระอินทร์จึงประทานนามว่า ยอพระกลิ่น ครั้นแล้วพระอินทร์ก็นำนางไปฝากไว้ในปล้องไม้ไผ่สีสุกลำหนึ่ง เนรมิตอาภรณ์เครื่องทิพย์ให้ พร้อมกับมีประกาศิตไว้ว่า หากผู้ใดมิใช่คู่สร้างของนาง ก็อย่าให้ตัดไผ่ลำนั้นขาด ต่อเมื่อชายที่มีบุญญาธิการควรคู่กับนาง จึงจะได้พบ และได้นางไป

มีเจ้าชายหนุ่มองค์หนึ่งทรงนามว่า มณีพิชัย เป็นโอรสท้าวพิชัยนุราชเจ้าเมืองอยุธยา พระมารดาชื่อนางจันทรเทวี วันหนึ่ง

มณีพิชัยออกไปประพาสป่า ขณะพักแรมอยู่ที่ป่าไผ่นั้น ก็ฝันประหลาด และได้กลิ่นหอมของดอกไม้ชนิดหนึ่งลอยมา รุ่งเช้าจึงพากันค้นหา กระทั่งมาถึงไผ่ต้นหนึ่ง มีลำใหญ่ประหลาดกว่าไผ่อื่นๆ จึงให้เสนาอำมาตย์ตัดต้นไผ่นั้นลงดู แต่ตัดเท่าไรก็ไม่ขาด มณีพิชัยจึงใช้พระขรรค์ฟันลำไผ่ขาดลง และพบนางยอพระกลืนอยู่ภายใน ก็ให้มีจิตปฏิพัทธ์รักใคร่ จึงพานางเข้าไปอยู่ในปราสาท โดยมีได้ทูลให้พระบิดามารดาทราบ

ต่อมามีสารจากพระเจ้ากรุงจีน ขอเป็นมิตรไมตรีเชิญมณีพิชัยไปอภิเษกกับพระธิดาองค์สุดท้อง ท้าวพิชัยนุราชกับนางจันทรีพอพระทัย มณีพิชัยไม่ยอม แกล้งทำประชวร เมื่อทั้งสองพระองค์ไปเยี่ยมพบพระโอรสกับนางยอพระกลืนอยู่ในปราสาท ท้าวพิชัยนุราชมีเมตตาจึงไม่ขัดขวาง แต่นางจันทรมเหสีรังเกียจและคิดหาทางกำจัดนาง คืนหนึ่งนางจันทรีฆ่าแมวแล้วลอบเข้าไปในที่พักของพระโอรสขณะกำลังบรรทมหลับ นางเหน็บหางแมวไว้ที่ขมนางยอพระกลืน และเอาเลือดแมวป้ายปากนาง แล้วกลับมาเพทุบาย เล่าว่า นางเห็นคนคล้ายนางยอพระกลืนมาจับแมวไปกิน จากนั้นก็จุดคบเพลิงพากันไปที่ปราสาทพระโอรส พบนางยอพระกลืนมีปากเปื้อนเลือด และหางแมวเหน็บขมอยู่ นางกล่าวหานางยอพระกลืนเป็นปีศาจร้าย ให้จับใส่หีบนำไปฝังเสียในป่า แต่เจ้าหน้าที่ไม่กล้าฝัง ได้แต่วางหีบทิ้งไว้

พระอินทร์เกิดร้อนอาสน์ จึงเสด็จลงมาช่วยแปลงกายนางยอพระกลืนเป็นพราหมณ์หนุ่มน้อย พร้อมทั้งมอบอาวุธ สอนเวทมนตร์ และเนรมิตอาศรมให้ด้วย พระอินทร์บอกพราหมณ์ยอพระกลืนให้หาโอกาสแก้แค้นนางจันทรี แล้วพราหมณ์ยอพระกลืนก็อาศัยอยู่ในอาศรมของพระอินทร์ในป่านั้น

ตอนต้นเรื่องมณีพิชัยก่อนบทพระราชนิพนธ์มีเพียงเท่านั้น เนื้อเรื่องต่อไปเป็นบทละครพระราชนิพนธ์ เรื่องดำเนินไปว่า พระอินทร์ดลใจให้นางจันทรเกิดความรุ่มร้อน จึงชวนนางกำนัลไปสรณสนานที่ตำหนักแพ นางเห็นดอกบัวลอยน้ำมา จึงเก็บมาแซมผม งูในดอกบัวกัดเอานางสลบไป

ท้าวพิชัยนุราชและมณีพิชัยราชบุตรจึงตรัสสั่งให้หาหมอ มารักษา หมอทุกคนรักษาจนสุดความสามารถนางก็ไม่ฟื้น ราชบุตร จึงให้ตีฆ้องร้องป่าวหาหมอคนอื่นๆคนต่อไป

ฝ่ายพราหมณ์ยอพระกลืนนั่งอยู่ที่บรรณศาลา ได้ยินคำประกาศหาหมอ จึงรับจะรักษาให้ เสนาเชิญให้เข้าไปในวัง แต่เจ้าพราหมณ์อ้างว่าขาเจ็บเดินไม่ได้ให้อาวุธทองมารับ ท้าวพิชัยนุราช ก็จัดให้ตามประสงค์ มณีพิชัยเห็นเจ้าพราหมณ์มีรูปร่างน่าเสี่ยง และกิริยาเหมือนนางยอพระกลืนก็ให้สงสัยอยู่ เจ้าพราหมณ์ ยอพระกลืนทูลถามว่า ถ้ารักษาพระมารดาหายจะประทานสิ่งใด เป็นรางวัล มณีพิชัยก็ตอบว่าจะยอมให้ทุกอย่าง แต่เจ้าพราหมณ์ ทูลว่า ครูกำชับไม่ให้รับสิ่งของเงินทอง แต่รับว่าจะรักษาให้หาย ถ้ามณีพิชัยจะยอมเป็นทาสของตน มณีพิชัยก็รับคำ

เจ้าพราหมณ์จึงเข้าไปในที่บรรทมของนางจันทรเทวี ร่ายมนต์เรียกภูรายออกมาสูบพิษออกจากร่างของนางจันทร พระเทวี ก็ฟื้นคืนสติมา

ท้าวพิชัยนุราชเองก็เห็นว่า เจ้าพราหมณ์ละม้ายกับนางยอพระกลืนมาก และออกปากขอรับเป็นโอรส แต่เจ้าพราหมณ์ปฏิเสธ จะขอแต่มณีพิชัยไปเป็นทาสตามสัญญา และแล้วเจ้าพราหมณ์จึง

ถามนางจันทร์ให้พูดความจริงเกี่ยวกับเรื่องยอพระกลิ้งกินแมว ถ้า
กล่าวเท็จจะตายอีกหน นางจันทร์จึงต้องเล่าความจริงว่า นางอยาก
ได้อิดาเจ้ากรุงจีนเป็นสะใภ้ แต่มณีพิชัยราชบุตรกลับมาหลงใหล
นางยอพระกลิ้งจึงคิดอุบายใส่ร้ายเอาเลือดทาปากหาว่ายอพระกลิ้ง
กินแมว จนนางถูกขับไล่ออกไปจากเมือง ท้าวพิชัยนุราชแอบฟังอยู่
ก็ริ้วมาก หยิบไม้มาไล่ตีนางจันทร์ จนเจ้าพราหมณ์ต้องทูลขอโทษ
ให้ แล้วก็พามณีพิชัยราชบุตรไปยังบรรณศาลา ตามคำสัญญาที่ว่า
จะยอมเป็นทาส

ครั้นถึงที่อยู่แล้ว เจ้าพราหมณ์ก็ให้มณีพิชัยทำหน้าที่ทาส
โดยให้นั่งเฝ้าขณะที่ตนนอนพักผ่อน และขู่ว่าถ้าทำผิดจะถูกเฆี่ยนตี
แต่ก็อนุญาตให้มณีพิชัยนอนได้บ้าง

เช้าวันรุ่งขึ้น เจ้าพราหมณ์คิดลองใจมณีพิชัย โดยแกล้ง
บอกว่าจะออกไปหาเครื่องยา แล้วหลีกไปร้ายมนต์กลายร่างเป็น
นางยอพระกลิ้งมาแกล้งยั่วเย้ามณีพิชัย มณีพิชัยนั้นคิดว่านางคง
เป็นน้องสาวของเจ้าพราหมณ์ รูปร่างหน้าตาจึงคล้ายกันมาก และ
แม้นางจะยั่ววนอย่างไร ก็แกล้งหลับตา สำนวมนิ่งอยู่ ครั้นนาง
พัวพันหนักขึ้นก็จะหลีกไปเสีย แต่นางยึดไว้กำชับว่า มณีพิชัยจะ
ต้องเกรงกลัวนาง ซึ่งเป็นน้องสาวของเจ้าพราหมณ์ด้วย มิฉะนั้นจะ
ฟ้องพี่ชายว่าลวนลามตน มณีพิชัยไม่ตอบโต้ไม่มองหน้า และถ้าเข้า
มาใกล้ก็ลูกหนีไป

ยอพระกลิ้งจึงกลับออกไปจากบรรณศาลา แล้วแปลงกาย
คืนเป็นเจ้าพราหมณ์กลับเข้ามาใหม่ แสร้งทำเป็นโกรธขี้่ง กล่าว
หาว่ามณีพิชัยล่วงเกินน้องตน ต่อเมื่อมณีพิชัยขอดำนํ้าลุยไฟพิสูจน์
ความจริง เจ้าพราหมณ์จึงยอมเชื่อ

มณีพิชัยและนางยอพระกลืนก็ได้ผ่านเรื่องร้าย และ
บทพิสูจน์ความรักไปแล้วด้วยดี จึงต่างมีความสุขยิ้มแย้มแจ่มใสกัน
อยู่ ณ บรรณศาลา นั้น

บทพระราชนิพนธ์จบลงเพียงนี้ เนื้อเรื่องตอนต่อไปกล่าวว่า
ครั้นพราหมณ์ยอพระกลืนเห็นมณีพิชัยยังซื่อตรงต่อตน ก็ส่งสาร
และอนุญาตให้กลับวังได้ มณีพิชัยจำใจลาจากตามนางสั่ง พอดีกับ
มีสารจากพระเจ้ากรุงจีนตามมณีพิชัยให้ไปอภิเษกกับพระธิดา และ
รู้ว่าหากมณีพิชัยไม่ยอมไป พระองค์ก็จะยกทัพมาตีบ้านเมือง ท้าว
พิชัยนุราชจึงจำใจให้พระโอรสไปเมืองจีนกับราชทูต

ฝ่ายพราหมณ์ยอพระกลืนทนคิดถึงมณีพิชัยไม่ไหว จึง
ตามไปที่วัง ครั้นทราบว่ามีมณีพิชัยถูกส่งไปแต่งงานที่เมืองจีน ก็ตกใจ
รีบตามมณีพิชัยไปทันที่กลางทาง เจ้าพราหมณ์ก็ขออาสาเป็น
พรรคพวกไปเมืองจีนด้วย เมื่อไปถึงเมืองจีน ราชทูตทูลความว่า
เหตุที่มณีพิชัยไม่ยอมมาอภิเษก เพราะมีชายอายุก่อนแล้ว พระเจ้า
กรุงจีนก็ขัดเคืองจึงหาข้อผิด สั่งให้มณีพิชัยเตรียมขันหมากให้ครบ
๑,๐๐๐ ให้แล้วเสร็จในเพลเดียว หากไม่จะถูกลงโทษ มณีพิชัย
ปรึกษากับพราหมณ์ยอพระกลืน ชวนกันหนีจากเมืองในคืนนั้น ทั้ง
สองพากันหนีพ้นเขตแดนจีน มาอนหลบอยู่ในป่า ซึ่งเป็นเขต
แดนยักซ์ พอดีกับนันทการเสนายักษ์มาพบเข้า ก็คิดจะนำมณีพิชัย
ไปถวายให้เป็นอาหารของเจ้านาย นันทการร้ายเวทสะกดให้ทั้งสอง
หลับสนิท แล้วอุ้มมณีพิชัยไป ขณะนั้นพระยายักษ์เพิ่งตายไป
เหลือแต่แม่เหสีชื่อนางวาสัน กับพระธิดาชื่อนางผกา นันทการนำ

มณีพิชัยไปถวายนางวาสัน นางวาสันคิดว่าพระธิดายังไม่เคยกิน
เนื้อมนุษย์จึงยกมณีพิชัยให้ นางผกาเมื่อเห็นมณีพิชัยก็อยากได้
เป็นคู่ครอง จึงให้อุ้มไปไว้ในห้อง แล้วนางก็เกลี้ยกล่อมให้ยินยอม
เป็นสามี หากไม่ก็จะถูกกินเป็นอาหาร มณีพิชัยจำเป็นต้องโอนอ่อน
ตามธิดายักษ์

พราหมณ์ยอพระกลืนตื่นขึ้นมาไม่เห็นมณีพิชัย เห็นแต่
รอยเท้าเกลื่อนอยู่ จึงตามเข้าไปในเมืองยักษ์ เกิดสู้รบกับบริวารยักษ์
นางจับยักษ์ตนหนึ่งได้ เมื่อไต่ถามจนรู้ความจริงแล้วนางก็ลอบ
เข้าไปในเมือง สะกดยักษ์หลับ แล้วเข้าไปในปราสาท เห็นมณีพิชัย
กับธิดายักษ์นอนหลับอยู่ด้วยกัน เจ้าพราหมณ์ก็โกรธและเกิด
อารมณ์หึงหวง ลืมตนว่าอยู่ในร่างพราหมณ์ กล่าวตัดพ้อต่อว่า และ
เล่าเรื่องราวแต่หนหลัง ที่ถูกใส่ร้าย มณีพิชัยเมื่อทราบเจ้าพราหมณ์
น้อยคือนางยอพระกลืนแปลงมาก็ดีใจนัก ฝ่ายแต่ปลอมบวิงวอน
ขอคืนดีด้วย แต่ก็ไม่สำเร็จ เพราะเจ้าพราหมณ์กลัวพระอินทร์จะไม่
ยินยอมให้คืนดีกัน มณีพิชัยเสียใจจนสลบไป พราหมณ์ยอพระกลืน
คิดว่าตายแล้วก็ตกใจ จึงร้องให้สลบไปอีกคนหนึ่ง ร้องถึงพระ
อินทร์ต้องลงมาแก้ไขช่วยให้ฟื้นทั้งสองคน แล้วพามาส่งยังเมือง
อยุธยา ท้าวพิชัยนุราชก็อภิเษกทั้งสองให้ครองคู่กันต่อไป ๕

ตอน
พราหมณ์ย่อพระกลิ้ง
ขอมณีพิชัยไปเป็นทาส

ซ้ำ

๑	เมื่อนั้น	นางจันทร์เทวีศรีโส
	อินทรามาเข้าดลใจ	เผอิญให้ร้อนรนพันปัญญา
	คิดจะใคร่ไปสรองชลธี	ยังที่ฉนวนน้ำประจำท่า
	ชวนฝูงก้านัลในโคลคลา	ลีลามาสู่ตำหนักแพ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลงซ้ำ

ร้าย

๑	ครั้นถึงจึงลงสรองสนาน	กับบริวารข้าสาวชาวแม่
	หัวระริกชกช้ำกันซ้อแซ่	ชุ่มแช่ชลธารสำราญใจ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลงถึง เจริญ

๑	นางจันทร์ทอดทศนา	เห็นดอกบัวลอยมาในน้ำไหล
	ไม่แจ้งว่าร้ายอยู่ภายใน	ครั้นเข้ามาใกล้ก็หยิบเอา
	กลืนหอมรวยรินขึ้นอารมณ์	นางเซยชมดมแล้วดมแล้ว
	แซมมวยเล่นลองต้องเบาเบา	งูอดตอดเอาพระเคียรนาง
	พิษสกกัดกลุ้มคลุ้มจิต	ตั้งหนึ่งชีวิตจะจากร่าง
	ขึ้นมาบนฉนวนครวญคราง	นวลนางซอนชบสลบลง

ฯ ๖ คำ ฯ โอต

ฉนวนน้ำ	ทางเดินของฝ่ายในที่มีเครื่องกำบัง ๒ ข้างไปยังทำน้ำ
ชาวแม่	เจ้าพนักงานผู้หญิงฝ่ายใน
งูอด	ชื่อชนิดหนึ่งตัวเล็ก ๆ สั้น ๆ มีพิษ

๑ บัดนั้น	ก้านนางต่างคนตะลึงหลง
บ้างเข้าประคองต้ององค์	เห็นโฉมยงแน่นิ่งไม่ตึงกาย
บ้างว่างชลสลับไป	ทำกระไรกระนี้จึงจะหาย
บ้างวิ่งไปถึงโรงฝ้าย	หาหมอผู้ชายก็ไม่มี

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๑ บรรดาข้าหลวงทั้งปวงนั้น	ต่างตระหนกอกสันขวัญหนี
เข้ากลุ่มอุ้มองค์เทวี	พาไปยังที่พระบรรทม

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๑ เจ้าแก้วนางต่างตกใจ	อลหม่านอกไหม้ไส้ขม
บ้างไปเรียกขอเฝ้าเจ้ากรม	บ้างขึ้นมาบังคมทูลคดี

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๑ เมื่อนั้น	ท้าวพิชัยนุราชเรืองศรี
ครั้นรู้ก็รีบจรัส	พระมณีพิชัยก็ไคลคลา

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๑ นั้ลงทรงลูบปฤษฎางค์	กายนางเย็นฉ่ำดั่งน้ำท่า
ตกใจสำคัญว่ากัลยา	มอดม้วยมรณาก็จาบัลย์

ฯ ๒ คำ ฯ โอต

เจ้าแก้ว ตำแหน่งข้าราชการอาวุโสฝ่ายในในพระราชสำนัก
 ออกไหม้ไส้ขม (สำนวน) เป็นทุกข์อย่างยิ่ง

๑ จิตรัสสิ่งลูกรักให้เร่งหา หมองูเข้ามาขมิขม้น
ใครแก้ไขให้หายจะรางวัล แพรพรรณเงินทองล้วนของดี

๖ ๒ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น พระโอรสรับสั่งใส่เกศ
มาหาหมอว์นึ่งเป็นสังคสี อึงมีตึงตึงทั้งวังใน

๖ ๒ คำ ฯ เจริญ

๑ มดหมอแก้ไขก็นักหนา นางจะฟื้นคืนมาก็หาไม่
จึงให้ตีฆ้องร้องปาวไป หมองูอยู่ที่ไหนเอาตัวมา

๖ ๒ คำ ฯ เจริญ

ลาวป็นดลิ่ง

๑ เมื่อนั้น โฉมเจ้าพราหมณ์น้อยละห้อยหา
นั่งอยู่ยังบรรณศาลา เห็นเขมาร้องปาวก็เข้าใจ
ชะรอยท่านแม่ผิวตัวอิจฉา บาปหนางูขบสลับไสล
เหมือนคำโกสีย์ที่สาปไว้ สมน้ำหน้าสาใจนางเทวี

๖ ๔ คำ ฯ

ร้าย

๑ ครั้นหยุดเสียงฆ้องก็ร้องถาม ถ้อยความอะไรหาว่าเมื่อก็
เชิญแะมาหาข้าข้านี้ เล่าคดีให้ฟังมั่งเป็นไร

๖ ๒ คำ ฯ

สังคสี วุ่นวาย พัลวัน

๑ บัดนั้น
จึงบอกว่าเหสีของท้าวไท
หมองูเอายาทาถวาย
ถ้าใครแก้พิษคืนคง
เข้าใจมั่งหรือพ่อเป็นหมองู
ปากเปราะระะรายมาทายทัก

เสนาฟังพราหมณ์ถามไถ่
งูขบสลับไปไม่พื้นองค์
ก็ไม่คลายสัณนิดที่พิษสง
พระองค์จะให้ทองเท่าลูกฟัก
ชี้พราหมณ์ความรู้จักแหลมหลัก
จะรับรักษาได้หรือไรนา

๗ ๖ คำ ๗

๑ เมื่อนั้น
ข้าเจ้าเป็นหมองูรู้มนตรา

เจ้าพราหมณ์ยืมพลางทางว่า
จะรักษาก็ได้เป็นไรมี

๗ ๒ คำ ๗ เจริจา

๑ บัดนั้น
จึงว่าขอเชิญเจ้าพราหมณ์ชี้

เสนาได้ฟังถ้วนถี่
ไปรักษามเหสีท้าวไท

๗ ๒ คำ ๗

๑ เมื่อนั้น
เท้าซ้ายป่วยเจ็บเป็นเหน็บไป
ท่าทางกลางดงก็กัณดาร
จงไปทูลอาการพระผ่านฟ้า

เจ้าพราหมณ์กล่าวแคล้งแกลงไซ
เดินเหินไม่ได้นะเสนา
แม่นท่านจะให้ไปรักษา
ให้อาวออกมารับเรา

๗ ๔ คำ ๗

๑ บัดนั้น
ชักใช้ได้ตามลำนเา

เสนีตีใจใครจะทำ
แล้วกลับเข้าบุรีเร็วพลัน

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๑ ครั้นถึงทูลแถลงแจ้งความ
เป็นหมองรู้จบครบครัน
จะพามาด้วยก็ป่วยเท้า
สั่งมาว่าจะเอาวอทอง

เข้าไปพบเจ้าพราหมณ์ในไพร่สนท
หยูกยาว่าขยันเคยทดลอง
เดินก้าวไม่ถนัดขัดข้อง
ไปรับรองจึงเจ้าจะเข้ามา

ฯ ๔ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
ได้ฟังจึงสั่งเสนา
วอทองของกูที่ทำใหม่
เชื่อเชิญพุดจาให้จงดี

ท้าวพิชัยนุราชนาถา
อย่าช้าเร่งรัดกันบัดนี้
จงเอาไปให้เจ้าพราหมณ์ชี้
รับเจ้าพราหมณ์ชี้เข้ามา

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
มาจัดแจงแต่งวอข้อฟ้า

เสนีรับสั่งใส่เกศา
เสร็จแล้วก็พากันคลาไคล

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๑ ครั้นถึงจึงบอกแก่เจ้าพราหมณ์ เล่าความจะแจ้งแถลงไข
บัดนี้พระองค์ทรงภพไตร สั่งให้มารับนับพลัน

ฯ ๒ คำ ฯ

ลำนเา เรื่องราว ความเป็นมา

จะเข้ทางยาว

๑ เมื่อนั้น

ในจิตคิดจะใคร่จรจรัล
แต่เมียพลัดพรากจากมา
วันนี้เข้าไปได้พบพัศตร
คิดคะนึ่งถึงความเสนาหา
เห็นเขาแลดูอดสูใจ

เจ้าพราหมณ์เพราเพริศเจ็ดฉัน
ไปประสบพบกันกับผัวรัก
พระจะแสนโศกาเพียงอกหัก
จะรู้จักเมียบ้างหรืออย่างไร
จะอดกลั้นโศกามีใครได้
ทำเมียงเมินเดินไปในศาลา

๗ ๖ คำ ๗

ร่าย

๑ อาน้ำชำระสระสวย
มาขึ้นวอสุวรรณมิตันชา

หวีผมเกล้ามวยแล้วนุ่งผ้า
ทั้งสี่เสนาก็นำไป

๗ ๒ คำ ๗ เชิด

๑ มาถึงปรากฏกันชั้นสอง
เถ่าแก่ท้าวนางข้างใน

จึงลงจากวอทองผ่องใส
ออกไปรับเจ้าพราหมณ์ให้ตามมา

๗ ๒ คำ ๗ เพลง

ซ้ำ

๑ เมื่อนั้น

เห็นโฉมเจ้าพราหมณ์งามโสกา
แล้วจะเป็นยอพระกลืนเมียพี่
ร้อนอกหมกไหม้ดังไฟเสีย

พระมณีพิชัยไฝฝืนหา
กิริยารูปร่างเหมือนนางเมีย
ที่พระชนนีขับเสีย
สำคัญคิดว่าเมียก็เข้ามา

แย้มยิ้มหยอกยุตจืดข้อมือ
พิศวงหลงไหลไขว่คว้า

ไปไหนน้อยหรือพึงเห็นหน้า
อนิจจาถอยหนีพี่ไย

๖ คำ ฯ

ร่าย

๑ เมื่อนั้น
แลสบหลบเนตรภูวนาย
คิดคะนึ่งถึงความเมื่อยามรัก
ชลเนตรคลอคลอองนัยนา

เจ้าพราหมณ์ปิดกรค้อนให้
แย้มยิ้มละไมไปมา
สงสารพระทรงศักดิ์เป็นหนักหนา
เมียงเมินพักตราไม่พาที

๖ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
จึงกุมกรเจ้าพราหมณ์จรลี
คิดพะวงสงสัยอยู่ไม่วาย
จะใครรู้ข้อข้าสำคัญ
นามกรของเจ้านั้นชื่อไร
สุริยวงศ์พงศ์เผ่าของเจ้ามี
อันถิ่นฐานบ้านช่องน้องรัก
บอกพี่เถิดเจ้าพราหมณ์อย่าขามใจ

พระมณีนพชัยโฉมศรี
มานั่งเหนือแท่นที่อันเดียวกัน
เหมือนละม้ายยอพระกลืนเมียขวัญ
จึงถามไถ่ไปพลันทันที
อย่าใส่ไคล้ย้อนนัยอกจงบอกพี่
หรือกำเนิดเกิดที่แห่งใด
แรกเริ่มเดิมสำนักอยู่ที่ไหน
เหตุไรมาอยู่ที่ศาลา

๖ คำ ฯ

ข้อข้า ข้อสงสัยที่ยังติดใจอยู่

๑๑ เมื่อนั้น

เสแสสร้างเกล้ากล่าววาจา
ตัวข้าชื่อว่าอารียพราหมณ์
บิดามารดาข้าบรรลัย
จึงเที่ยวสัญจรชวนชอก
เรียนวิชาหาครุความรู้ดี

เจ้าพราหมณ์ยิ้มเยื่อนเปื้อนหน้า
พระอย่ากินแหนงแคลงใจ
ชานนามตามสังเกตเพศไสย
แต่อายุข้าได้สิบปี
อยู่บ้านนอกปลายแดนกรุงศรี
แล้วมาอยู่ยังที่ศาลา

ฯ ๖ คำ ฯ

๑๒ เมื่อนั้น

ถ้อยคำน้ำเสียงจ้านรรจา
ชนงเนตรเกศแก้มแยมเยื่อน
กิริยาพาทีก็ขวยอาย
ถอยถดขยดเข้านั่งชิด
จะใคร่ดูให้รู้สำคัญ
นั่งนึกตรึกถวิลยังกินแหนง
ยามร้อนผ้าผ่อนเจ้าห่มโย
เนื้อหนังดีหนอจะขอชม
จุดชิงชายสไบไขว่คว้า
ไม่เห็นแยบคายก็อายใจ
แก้เกื่อนั่งกัตปุนพลู

พระมณีนั่งฟังให้กังขา
เหมือนเสียงแก้วแววตาของพี่ชาย
ละม้ายเหมือนยอพระกลืนโฉมฉาย
ผิดชายหนักหนาน่าอัศจรรย์
ทอดสนิทตั้งใจไฝ่ฝัน
เป็นไรนั้นกลืนอายก็หายไป
จึงเสแสสร้างเกล้ากล่าวถามไถ่
ชื่อหรือใครให้จึงได้มา
เจ้าพราหมณ์ห่มสมตัวหนักหนา
นัยนาแลลอดสอดดู
ทอดถอนใจใหญ่แล้วยิ้มอยู่
อดสูแก่ใจไม่เจรจา

ฯ ๑๒ คำ ฯ

เพศไสย พวกพราหมณ์ซึ่งมีความรู้ทางเวทมนตร์

๑ เมื่อนั้น	เจ้าพราหมณ์ยิ้มพลางทางว่า
ผ้าของข้านี้ที่ห่มมา	ไปรักษาคนไข้เขาให้ป็น
ไม่เคยพบผ้าหรือเอามือหยิบ	มิใช่ว่าผ้าทิพย์ผ้าสวรรค์
ประเพณีซึ่งพราหมณ์พรหมจรรย์	ห่มผ้ามากระนั้นตามธรรมเนียม
ข้าเจ้านี้หรือคนซื้อตาย	ไม่รู้ทำแบบคายนายเหนียม
เป็นคนโง่เง่าไม่เท่าเทียม	สงบเสงี่ยมอยู่ตามพราหมณ์ซึ่ง
อย่าทำลามลวนหาควรไม่	สะบัดกร้ออันให้แล้วลูกหนี
ไปรับมาให้รักษานะ	ก่นแต่เฝ้าเข้าชี้รำคาญใจ

๗๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น	พระมณีนกพะวงสงสัย
ดำเนินเดินตามเจ้าพราหมณ์ไป	รอเรียงเคียงไหล่ชำเลื่องดู
จึงว่าตัวเจ้าก็เป็นชาย	ไม่พอที่จะอายอดสู
หามาจะให้ปิดพิณ	จงทำตามความรู้ที่เรียนไว้
เครื่องเทศเครื่องไทยอะไรมั่ง	พี่จะสั่งให้เขาเอามาให้
เหมือนหนึ่งกันเองอย่าเกรงใจ	จะต้องการสิ่งไรจงบอกเรา

๗๕ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น	เจ้าพราหมณ์ว่าร้อนใจไปโยเล่า
เครื่องเทศสมุนไพรงี้ก็ไม่เอา	ข้าเจ้าจะให้หายด้วยวิทยา
แม้พระมารดาพินคินคง	พระองค์จะให้อะไรข้า
จงให้ความสัตย์สัญญา	ต่อหน้าทั้งปวงเป็นพยาน

๗๕ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น พระมณีนพชัยจึงว่าท่าน
แม่นรักษาหายไม่วายปราณ จะทดแทนคุณท่านให้ถึงใจ

๗ ๒ คำ ๗ เจรจา

๑ เจ้าเอเยเจ้าพราหมณ์ ทั้งนี้ก็ตามอัชฌาสัย
น้องรักจักประสงค์สิ่งใด พี่จะหาให้ดังใจนึก
หรือจะใคร่ได้เมียที่สาวสาว ขาวขาวดีดีมีไม่ตริก
สมบัติวัดตาโอพาริก จงเลือกนึกเอาตามชอบใจ
เว้นแต่ดาวเดือนดอกฟ้า นอกนั้นพี่ยาจะหาให้
เงินทองของข้าวจงเอาไป สิ่งไรสารพัดไม่ขัดกัน

๗ ๖ คำ ๗

๑ เมื่อนั้น เจ้าพราหมณ์สำรวจสรวลสันต์
จึงตอบว่าเงินทองของทั้งนั้น ข้าเป็นพราหมณ์พรหมจรรย์ไม่ชอบใจ
ถ้าพระจะยอมไปเป็นข้า จึ่งจะรับรักษามารดาได้
ครูข้ากำชับบังคับไว้ มิให้เอาสินบนเงินทอง

๗ ๔ คำ ๗

๑ เมื่อนั้น พระมณีได้ฟังก็เศร้าหมอง
นั่งนึกดำริตรตรอง ดูท่านองโถมงามเจ้าพราหมณ์นี้

มีไม่ตริก มิไม่รู้จักหมดสิ้น
วัดตา เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม
โอพาริก คือ โอพาริก หรือ โอพาร หมายถึง ยิ่งใหญ่ มากมาย

จะเป็นยอพระกลืนดอกกระมัง
แก้วแหวนเงินทองล้วนของดี
จำจะยอมถ่อมตัวเป็นทาส
จะเป็นชายหรือหญิงยังกรังใจ
คิดพลางทางว่ากับเจ้าพราหมณ์
จงช่วยชุบชีวิตมามาตรงค์

จึงจำเพาะเจาะจงเอาตัวพี่
สาวสรรค์สตรีไม่ชอบใจ
ตามไปถึงศาลาที่อาศัย
ก็จะได้สำคัญเป็นมั่นคง
พี่จะตามใจน้องต้องประสงค์
ให้พินคินคงเป็นมา

ฯ ๘ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
ชวนองค์พระมณีสีลา

เจ้าพราหมณ์ได้ฟังก็หรรษา
เข้ามาสู่สถานพระมารดร

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๑ จึงหยิบเอาหมากมาสวมคำ
สำรวมจิตใจให้แน่นอน

เสกคำทำตามที่โกสีย์สอน
ประนมกรรมัสการอ่านมนต์

ฯ ๒ คำ ฯ ตระ

เชื้อ

๑ โอโมสรพิษฤทธิกล้า
งูเห่างูอดตอดคน
พระอินทร์ตรัสใช้ให้กูมา
ตัวใดที่ขบนางจันทรา
แม่นข้าจะใช้ให้จักรเพชร
อ่านจบเจ็ดคาบกำราบไป

งูทับสมิงคลาเป็นต้น
กันขบจงอาจขว้างค้อน
ร้องเรียกร้องหาอย่าชุ่มช้อน
เร่งมาสืบถอนเอาพิษไป
ตัดหัวขาดเด็ดไม่อยู่ได้
บัดใจร้ายก็เลื้อยมา

ฯ ๖ คำ ฯ คุกพาทย์

มัสการ กร่อนจากคำ“นมัสการ”การแสดงความอ่อนน้อมด้วยการกราบไหว้

ร้าย

๑ เมื่อนั้น	พระมณีตระหนกตกประหม่า
สิ้นสติตกใจภาวนา	กลัวงูเห่าเหลือกลาน
ร้องเรียกเจ้าพราหมณ์ให้ช่วยด้วย	พี่จะม้วยชีวันสังขาร
น้อยหรือนั้นมันเล็กพังพาน	ไม่ได้การแล้วจะไปข้างไหนดี
ฝ่ายฝูงสาวสรรค์กำนัลใน	ตกใจตัวสั่นขวัญหนี
ร้องกรีดหวีดวิ่งเป็นสังคลี	อิงมีไปทั้งวังใน

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด เจริญ

๑ เมื่อนั้น	โฉมเจ้าพราหมณ์ชีศรีใส
จึงร้ายพระเวทอันเรืองชัย	เป่าไปได้ครบสามครา
งูเห่าเข้าสู่อาพิษสง	โดยตั้งจำนงปรารภนา
แล้วเลื้อยหายไปมิได้ช้า	ก็ลยาค่อยรู้สีกองค์

ฯ ๔ คำ ฯ รำ เชิด

๑ เจ้าพราหมณ์จึงส่งไปทันใด	เร่งให้เอน้ำมาโสรจสง
สุคนธาอุบลไฉไลมลง	นางโฉมยงคงคินพินกาย

ฯ ๒ คำ ฯ สาธุการ เจริญ

ไม่ได้การ นำกลัวอันตราย

ซ้ำ

๑ เมื่อئัน
พิศโฉมเจ้าพราหมณ์งามเพริศพราย
หน้าตาจิ้มลิ้มยิ้มแย้ม
จึงตรัสแก่พระมณีพิชัย
เอวองค์อรชรอ่อนแอ้น
กิริยามารยาทแนบเนียน

ท้าวพิชัยนุราชาสาย
เหมือนละม้ายเทวีศรีสะเก
สองแก้มนวลลอคดงปอกไข่
เหมือนเมียเจ้ากระไรไม่ผิดเพี้ยน
แขนแมนรูปร่างเหมือนอย่างเขียน
พระพินิจพิศเพี้ยนไม่วางตา

๗ ๖ คำ ๗ เชิด

ซ้ำ

๑ แล้วมีบัญชาว่าไป
อยู่ด้วยพ่อเกิดอย่าไคลคลา
สาวสรรค์กัลยาจะหาให้
ข้าของน้องเนื่องเครื่องยศ

เจ้าพราหมณ์ได้มีคุณหนักหนา
บิดาจะเลี้ยงเป็นโอรส
อย่าพะวงสงสัยพ่อไม่ปด
ขอเชิญโอรสครอบครอง

๗ ๔ คำ ๗

๑ เมื่อئัน
โกโคยไอศูรย์มูลมอ
พระมณีพิชัยได้สัญญา
อย่าให้เสียสัตย์ปฎิญาณ

เจ้าพราหมณ์บนิ้วทูลสนอง
แก้วแหวนเงินทองไม่ต้องการ
จะยอมไปเป็นข้ากระหม่อมฉาน
จะขอรับประทานเอาตัวไป

นวลลอค	นวลผ่องใส
เพี้ยน	คือ เพี้ยน ผิดแปลกไปเล็กน้อย
โกโคย	ทรัพย์สมบัติ
มูลมอ	มากมาย (พจนานุกรม เขียน “มูนมอ”)

ว่าแล้วเข้าไปในที่
จึงบังคมทูลถามความใน
ก็มีใช้กลการของชีพรามณ์
นึกแทนจะใคร่แจ้งกิจจา
ไหนว่ายอพระกลั่นนันทินแมว
สับปลับก็จะกลับตายไป

เฝ้าพระชนนีศรีใส
เขาเลื่องลือชื่อไปทั้งพารา
แต่มีความสงสัยอยู่หนักหนา
พระมารดาจงเล่าให้เข้าใจ
จริงแล้วเหมือนลือหรือโฉน
ลูกช่วยไม่ได้พระมารดา

๗ ๑๐ คำ ๗

๑ เมื่อนั้น
ครั้นจะไม่แจ้งอรรถดั่งสัจจา
แต่เหลียวหน้าเหลียวหลังกระทั้งโอ
ค่อยซัดเข้าไปให้ซิด

นางจันทรร้อนใจเป็นนักหนา
ก็กลัวว่าจะตายวายชีวิต
ละอายใจอดเอื้อนเบือนบิต
แล้วสะกิดบอกความเจ้าพรามณ์ไป

๗ ๔ คำ ๗

๑ เดิมเคยเดิมที
ได้นางคนหนึ่งในปล้องไม้
กรุงจีนให้มีราชสาร
พระมณีนิจัยไม่ไยดี
แม่อ้าวกรุงจีนจะไกรธา
จึงแกลังทำแยบยลกลใน
เอาเลือดวิฬารทาปากนาง
แล้วขับไล่ไปเสียจากพารา
แม่ทำชั่วน่าชังทั้งนี้
บอกเจ้าตามจริงทุกสิ่งไป

พระมณีนุยกะไปป่าใหญ่
หลงไหลพิศวาสเทวี
ไปแต่งการกับลูกสาวศรี
รักเมียช้านนี้อยูมิไป
ยกมารบพุ่งเอากรุงใหญ่
พาโลลูกสะใภ้ด้วยมารยา
ตัดหางแซมใส่ในเกศา
พาลผิดริษยานางทรมวย
เพราะจะให้พระมณีนิจัยใหม่
อย่าให้แม่ม้วยชีวี

๗ ๑๐ คำ ๗ เจรจา

๑ เมื่อนั้น
แอบองค์แฝงบังฟังคดี
ชีชะพระมเหสีเอก
ใส่ถ้อยร้อยความลูกสะใภ้
ขับเมียเขาพราภไปจากผัว
ถึงกรุงจีนจะยกทัพมา
ทั้งแก่กระนีไม่หนีเลย
ชาติเจ็กกินหมูจะสู้ไทย
น้อยหรืออืเฒ่าเจ้าความคิด
เสกสรรปั้นน้ำเป็นตัว
นั่นแลเทวดาจึงอาเพศ
เจ้าพราหมณ์แก้ไขขึ้นโยนา
พระพิโรธโกรธเกรี้ยวเคี้ยวฟัน
ฉวยได้ไม้เรียวเลี้ยวไป

ท้าวพิชัยนุราชเรื่องศรี
ภูมิกักรวดราวตวาดไป
ทำย่อนยอกโหยกหยอกอย่างนี้ได้
ช่างไม่สมเพศเวทนา
ทำตามใจตัวไม่ปรึกษา
ก็สู้กันลีหนาไม่พรั่นใจ
มึงไม่เคยเห็นฝีมือหรือโฉน
โกฏิแสนแน่นไปก็ไม่กลัว
ทุจริตอิจฉาขายหน้าผัว
เออออะไรไม่กลัวเขานิินทา
ปฎิเหตุขบสมน้ำหน้า
ให้มันม้วยชีวาสาแก่ใจ
กระต๊อบบาทตัวลั่นมันไล่
เล่นไล่ตีรันนางจันทร

ฯ ๑๔ คำ ฯ เชิด

โกฏิแสน	มากมายนับไม่ถ้วน (โกฏิ คือ จำนวน ๑๐ ล้าน)
เสกสรร	เลือกทำ หรือพูดเอาเอง
ปั้นน้ำเป็นตัว	นำเรื่องไม่จริงมาพูดให้ดูเป็นจริง
ปฎิเหตุ	เกิดเหตุตอบแทนกรรมที่ก่อไว้
มันไล่	ปัจจุบันใช้ว่า ฆมันไล่

๑ เมื่อนั้น	เจ้าพราหมณ์พิตทูลผันผ่อน
นางได้รับผิดแล้วบิตร	ขอโทษโปรดก่อนอย่าโบยตี
เหตุนี้เพราะข้ามาไต่ถาม	นางจึงบอกออกความถ้วนถี่
จะเป็นบาปเป็นกรรมแก่พราหมณ์ซี	ภูมิจงทรงพระเมตตา

๗ ๔ คำ ๗

๑ เมื่อนั้น	ท้าวพิชัยนุราชจึงร้องว่า
จะขอโทษมันไว้ไยนา	ซึ่งน้ำหน้าตีเสียให้แทบตาย
เจ้าพราหมณ์ชั่วอนก้อ่อนจิต	ได้คิดดูเดือดค้อยเหือดหาย
จึงว่ามันพาพ่อได้อาย	พอดีพอร้ายไปเมื่อไร
นี่หากพ่อเห็นแก่เจ้าพราหมณ์	ถ้าคนอื่นมาห้ามหาฟังไม่
ว่าแล้วทิ้งไม้เสียทันใด	ลงนั่งหอบหายใจไปมา

๗ ๖ คำ ๗ เสร็จ

๑ เมื่อนั้น	โฉมเจ้าพราหมณ์น้อยเสนาหา
จึงชวนพระมณีพียา	เวลาเย็นแล้วจะด่วนไป
เป็นห่วงบ่วงโยอะไรเล่า	ลูกเต้าเมียมีอยู่ที่ไหน
จะห่วงงหนักซักซ้ออยู่ว่าไร	มาจะไปยังบรรณศาลา

๗ ๔ คำ ๗

พิตทูล เพ็ดทูล

สามเส้า

๑ เมื่อนั้น	พระมณีนพเจ้าพราหมณ์ว่า
ทอดถอนใจใหญ่ไปมา	แล้วผัดผาว่ากล่าววิงวอน
วันนี้เวลาก็สายัณห์	จงอยู่นอนด้วยกันสักคืนก่อน
ต่อรุ่งรางsangแสงทินกร	จึงค่อยบพจรก็เป็นไร
พี่จะให้ไพร่พลมนตรี	ออกไปส่งถึงที่อาศัย
มรคาปากกว้างทางไกล	จงชิว่อกลับไปเหมือนเมื่อมา
เขาจะได้ลือเล่าว่าเจ้าพราหมณ์	ชิว่อกคนหามงามนักหนา
เป็นหมองูรู้เวทมนตรา	จะช้องสาธุการสำราญใจ

๗๔ คำ ฯ

ร่าย

๑ เมื่อนั้น	เจ้าพราหมณ์กล่าวแกลังแกลงไซ
ข้าเป็นพราหมณ์ชินีไซร์	จะนอนในริ้ววังไม่บังควร
เคยอยู่แต่ศาลาพนาเวช	รักษาพรตตามเพศพระอิศวร
อย่าเฝ้าหน้าวงหนักชักชวน	สายัณห์ตะวันจวนจะดวนไป

๗๕ คำ ฯ

ผัดผาว่ากล่าว	เลื่อนเวลา (ผัด คือ ขอลื่อนเวลาไป ผา เป็นคำสร้อยให้คล้องจองกับคำว่า ซึ่งจะตามมาแบบเดียวกับคำเลขผานาที่ป็นผาหน้าไม้)
sang	ทำให้แจ้งกระจ่าง

ไอ้

๑ เมื่อนั้น

สงสารลูกน้อยกลอยใจ
จะกะตรกกะตราลำบาก
รันทุงบุงรันทุงไผ่พอดี
ยากแค้นเพราะแทนคุณแม่
พลางกอดลูกยาโสกล้าย

สองกษัตริย์โสกล้ายไม่กลั่นได้
จะต้องไปเป็นข้าพราหมณ์ชี
อดอยากอยู่ในไพรศรี
ทุกทิวราตรีจะตรอมใจ
ความสัดย่ียงแท้งจะหาไหน
สะอึกสะอื้นให้ไปมา

๗ ๖ คำ ๗ โอด

ร้าย

๑ เมื่อนั้น

เห็นสามกษัตริย์โสกา
จึงแย้มเยื้อนเตือนองค์พระมณี
แม่นรำลึกถึงสองท้าวไท
ว่าแล้วถวายบังคมลา
ผันพักตร์ร่ำวักเรียกพระมณี

โฉมเจ้าพราหมณ์น้อยคอยท่า
พิไรร่ำล่ำลาอาลัย
อย่าโสกีเศร้าสร้อยละห้อยให้
จึงกลับมาก็ได้เป็นโรมี
บิตุเรศมารดาทั้งสองศรี
อย่าเข้าขี้นมาไปด้วยกัน

๗ ๖ คำ ๗

๑ เมื่อนั้น

บังคมลาสององค์ทรงธรรม

พระมณีเศร้าสร้อยโสกล้าย
แล้วจรรรลเดินตามเจ้าพราหมณ์ไป

๗ ๒ คำ ๗ ทวย

กะตรกกะตร้า

ลำบากทุกขร้อน

โฉลาว

๑ เดินพลางมากกลางมรคา	พระราชาทอดถอนใจใหญ่
โอ้อัวเวรกรรมได้ทำไว้	จำไปเป็นข้าเจ้าพราหมณ์ชี
อกเอ๋ยไม่เคยจะตกยาก	ลำบากเคื่องข้องหมองศรี
ไม่รู้ใจนายร้ายหรือดี	แล้วจะตักันเล่นไม่เว้นวัน
ครั้นเจ้าพราหมณ์เหลียวมาทำหน้าม้อย	อุยหน้าหนามยอกน้อยไปหรือนั้น
ทำนิ้วพัคตร์ชักหนามจับปล้น	ค้อยเหยียบยันโขยกเขยกมา
เห็นสุมทุมพุ่มไม้ในไพรชฎ	เกรงกริ่งสิงสัตว์ที่ในป่า
เดินพลางทางนิกภาวนา	ร้องเตือนนายชาระวังตัว
ได้ยินเสียงสกุณีมีก้อง	ชะนีเหนียวไม้ร้องเรียกผัว
ใจหายกายสั่นอยู่ร่ำรัว	คิดกลัวผีสงประรางควาน
ดำเนินเดินตามเจ้าพราหมณ์ไป	เปลี่ยวเปล่าเศร้าใจในไพรสาณฑ์
ขึ้นเขาข้ามน้ำลำธาร	ตัดต้นดงดานเดินมา

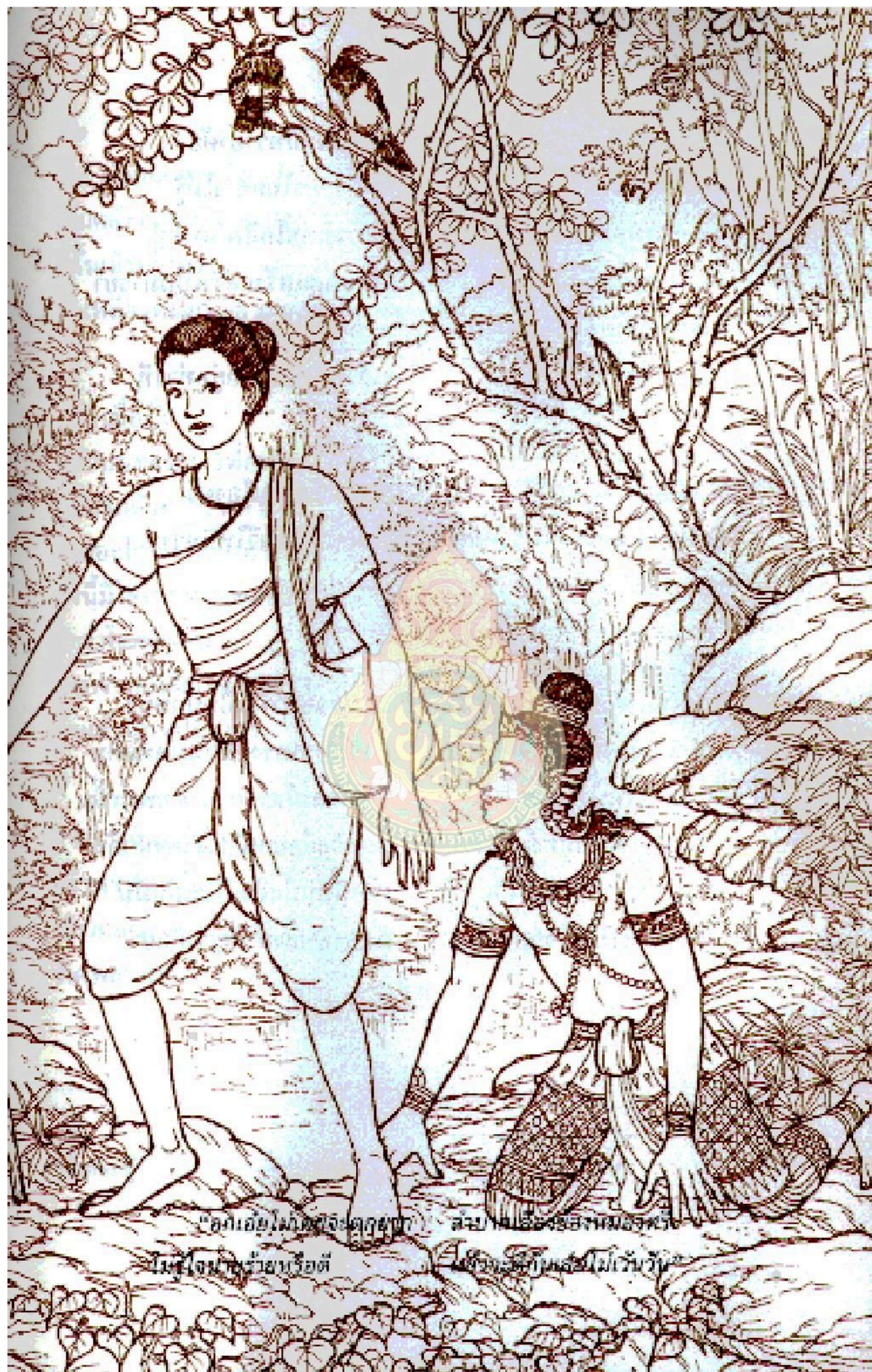
๗ ๑๒ คำ ๗ เชิด

ร้าย

๑ เมื่อนั้น	เจ้าพราหมณ์ชีมีใจหรรษา
มาถึงที่บรรณศาลา	จึงพาพระมณีเข้าไป

๗ ๒ คำ ๗ เสมอ

รางควาน คือ รั้งควาน หมายถึงผีที่ประจำข้างป่า

"ลูกเอ๋ย! พ่อจะตักยว
ในใจนาข้าวไร่หรือดี
สมกับเจ้ารักนาไร่
หรือรักนาข้าวไร่?"

๑ นั่งเหนือเสื่อสาตลาดปู
พิศพักตร์ภัสดาก็อาลัย
ครั้นจะลามลวนชวนชิต
แต่ยื้มใหญ่ยืมน้อยชม้อยดู
วันนี้เหนือนักจักเอนหลัง
ต่อตึกหน้อยจึงค่อยนิทรา

ที่เคยอยู่นิทราอาศัย
สงสารภูวไนยช่างไม่รู้
ก็เกรงเดชโกสิตบิดาอยู่
คิดอดสูแสรงกล่าวเป็นมารยา
พระองค์จึ่งนั่งระวังช้า
แล้วหลับตานิ่งอยู่ดูท่วงที่

๗ ๖ คำ ๗

๑ เมื่อนั้น
ถ่อมตัวกลัวเกรงเจ้าพราหมณ์ชี

พระมณีพิชัยเรืองศรี
ปรนนิบัติพิศวิไฉนนิทรา

๗ ๒ คำ ๗

ชมโฉม

๑ นั่งพินิจพิศโฉมเจ้าพราหมณ์น้อย
พิศพักตร์ผ่องผิวโสภา
รูปทรงสารพัดไม้อัดขวาง
นวละอองสองแก้มดังลูกอิน
หรือจะเป็นนวละอองน้องแก้ว
พลางชยดเข้าใกล้ใจผูกพัน

แหม่มช้อยน่ารักเป็นนักหนา
ดังจันทร์ทราตรงกลดหมดมลทิน
เหมือนละม้ายคล้ายนางยอพระกลิ่น
จะแย้มเยื้อนเหมือนลิ้นทุกสิ่งอัน
เมื่อยพิศคนนี้แล้วเป็นแม่นมั่น
ลืมนองค์หลงสำคัญว่ากัลยา

๗ ๖ คำ ๗

โกสิต พระอินทร์

ร้าย

๑ ค่อยยกพระหัตถ์สัมผัสต้อง	ยัมพลงทางมองดูหน้า
เห็นคล้ายละม้ายเหมือนไม้เคลื่อนคลา	พระราชาสวมสอดกอดรัด
ครั้นเจ้าพราหมณ์ถามมาว่าอะไร	ก็ตกใจแก้เก้อว่ายุ่งกัດ
ทำเสียพลหลังเสียหน้าคว่ำพัต	โบกปิดพัตวีไปมา

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น	เจ้าพราหมณ์ยัมละไม่อยู่ในหน้า
ดูท่านองพระมณีพิยา	เห็นว่าจะจู้จู้วาม
จึงพลิกตัวถอยถดด้วยอดสู	ลุกขึ้นนั่งตั้งกระทู้ขู่ถาม
เอออะไรไม่ควรมาลวนลาม	เข้าชี้ชี้พราหมณ์เป็นน่าชัง
ข้านี้มีใช้นายหม่อมหรือ	ไม่นับถือยำเียงเกรงใจมั่ง
จะว่าโดยดีก็มีฟัง	ไม่ริ้วจะลงหลังสักที
จงบรรทมเสียเถิดให้สำราญ	รำคาญวานอย่าจู้จี้
ว่าแล้วนิทราในราตรี	พระมณีพิชัยก็ไสยา

ฯ ๘ คำ ฯ ตรี

๑ รุ่งเอ๋ยรุ่งราง	แสงทองส่องสว่างเวหา
เจ้าพราหมณ์นิ่งนึกตรึกตรา	จะลองใจภัสดาสามี
ท้าวเธอจะสัตย์ซื่ออยู่หรือไม่	หรือจะเป็นไฉนให้รู้ที่
คิดพลงทางว่าไปทันที	นี่แน่พระมณีสุริยวงศ์

จู้จู้	ตูดูก
ตั้งกระทู้	ตั้งประเด็นคำถาม

วันนี้ตัวข้าจะคลาไคล ออกไปหิมาวาป่าระหง
เที่ยวหาหาหยุกในแดนดง พระองค์จงอยู่เฝ้าศาลา
ข้าจะให้น้องสาวมาอยู่เพื่อน เสือสางกลางเถื่อนดุนักหนา
สั่งเสียเสร็จสรรพกำชับกำชา แล้วลงจากศาลาคลาไคล

ฯ ๘ คำ ฯ เพลง

๑ ลัดแลงแฝงพุ่มพนาลี มีให้พระมณีสงสัย
จึงร้ายเวทมัมหวานประทานไว้ จำแลงแปลงได้ตั้งใจปอง

ฯ ๒ คำ ฯ ตระ

ชมตลาด

๑ รูปทรงคงเป็นยอพระกลิ่น งามลั่นสารพัดไม่ขัดข้อง
ผิวพรรณโสภาดังทาทอง ผัดหน้าवलละอองยอโย
นุ่งโกสียะพัสดร์ผ้าทิพย์ ห่มสีทับทิมขลิบสุกใส
เข็มขัดประจำยามงามวิไล สอดใส่สร้อยสะอึงพริ้งพราย
สวมกำไลใส่แหวนงูเพชร แต่ละเม็ดค่าเมืองเรืองฉาย
อรชรอ่อนแอ้นกริดกราย ดำเนินเดินชายเข้ามา

ฯ ๖ คำ ฯ ลอยฉาย

ค่าเมือง มีค่ามาก มักพูดว่าค่าควรเมือง
เดินชาย เดินใกล้เข้ามา

หอสมุดแห่งชาติ
กรุงเทพฯ

ราย

๑ ครั้นใกล้ศาลาอาศัย
ชำเลื่องแลลอดสอดตา
เห็นพระนั่งทอดเข้าเจ้าจุก
จึงเด็ดดอกบุปผามาลี
แล้วลอบเอาไม้เข้าไปเคาะ
กำทรายปรายซัดขึ้นหลังคา

จึงแอบแฝงพุ่มไม้ไผหนา
ดองคัมภัสดาสามี
ทนทุกข์ทรมานหมองศรี
ทิ้งไปในที่ศาลา
เสียงดังเกาะเกาะที่ริมฝา
แก้งหลอนราชาให้ตกใจ

๖ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
อะไรนี่ผีสงหรืออย่างไร
ตัวสั่นเทาเทาหนาวสะท้าน
ให้สยดสยองพองโลมา
แล้วแข็งจิตคิดมานะเหน็บรัง
ลุกขยับลั่นล้ออยู่หลายที

พระมณีนีกพะวงสงสัย
อกใจทีกทิกนิกภาวนา
แอบบานประตูนั่งฟังฝา
ตกประหม่าหน้าซีดไม่สมประดี
ลูกผู้ชายจะมานั่งกลัวผี
ภูมีย่างย่องไปมองดู

๖ คำ ฯ เพลง

๑ ไม่เห็นสิ่งไรสงสัยนัก
ไปรยปรายทรายลงตรงกบทุ

เสียงเคาะกุกกักตระหนักรู
จะว่านกว่าหนูก็ผิดไป

เหน็บรัง ขยับผ้านุ่งให้กระชับตัว
กบทุ ตัวไม้โครงสร้างรับสันหลังคาเรือน

เห็นจะเป็นปิศาจประหลาดจริง เต็ดดอกไม้ทั้งมาใหม่ใหม่
ยิ่งคิดคร้ามครั่นพรันใจ เหลียวไปแลมาอยู่ช้านาน
แล้วกลับคืนเข้ามาศาลาลัย ออใจใส่พุงพลุ่งพล่าน
ตั้งสติภาวนาสมาทาน ปากบ่นลนลานไม่ลืมกลัว

๗ ๖ คำ ๗

๑ เมื่อนั้น ขอพระกลืนกลืนยืมแยมหัว
ในจิตคิดจะใคร่ให้เห็นตัว เข้ายั่วผิวเล่นจะเป็นไร
คิดพลางอย่างเยื้องจรลี ออกจากที่สุ่มทุมพุ่มไม้ใหญ่
กรายเตร่กริดเล็บเก็บดอกไม้ ใส่ไคล้ทำหลงตรงเข้ามา

๗ ๔ คำ ๗ เพลงฉิ่ง

ซ้ำ

๑ เมื่อนั้น พระมณีผันแปรแลหา
เห็นนางสาวสวรรค์กัลยา ทรงโฉมโสภาลาวัณย์
คิดพะวงสงสัยใคร่หนีหนอ เหมือนนางขอพระกลืนดังเกล้งสรรค์
แก้มคางขนงเนตรเกศกรรม สารพันไม่ผิดสักนิดเดียว
พระนิงนิกตรึกไตรไปมา เสน่หาป่วนปั่นกระสันเสียว
งามละม่อมพร้อมพริ้งจริงเจียว พิศวรหลงเหลียวไม่วางตา

๗ ๖ คำ ๗

ร้าย

๑ แล้วนิกนิกนินแครงความ หรือน้องสาวเจ้าพราหมณ์กระมังหนา
สั่งไว้เมื่อจะไปจากศาลา จะให้น้องสาวมาอยู่เพื่อนกัน

ชะรอยนางนฤมลคนนี้
พี่ชายเขาจะโกรธทำโทษทัณฑ์
พระอุตสำหรับเจียดดสะกดจิต
แก่งทำสำรวมหลับตา

เป็นน้องเจ้าพราหมณ์ซีแมนมัน
ตีรันเล่นเปล่าเปล่าไม่เข้ายา
มิได้คิดมุ่งมาดปรารถนา
ก้มหน้านิ่งอยู่ไม่ดูไป

๗ ๖ คำ ฯ

๑ เมื่อมัน
จึงแก่งแสรังเสใส่ไคล้
ทำเป็นไม่เห็นพระโฉมยง
แก่งขยดถดถอยหลังกา

ขอพระกลืนกลืนยืมมิใคร่ได้
เข้าไปในบรรณศาลา
หยุดยั้งนั่งลงที่ตรงหน้า
ให้ไกล้หัตถ์ภัสสราจะดูที

๗ ๘ คำ ฯ

๑ เมื่อมัน
ถอยไปให้ห่างนางเทวี
หรือจะเป็นขอพระกลืนน้องรัก
จะเป็นน้องของนายแล้วแนใจ
นี่เกรงใจเจ้าพราหมณ์อยู่นักหนา
ล่ำล่ำจะตระโบมโลมเล่า

พระมณีนีกกลัวเอาตัวหนี
ภูมิตริตรึกนึกใน
ประหลาดนักกลืนอายหายไปไหน
รูปร่างช่างกระไรเหมือนเมียเรา
ถ้าว่าหาไม่ที่ไหนเล่า
แล้วได้คิดกอดเข้าเศร้าใจ

๗ ๖ คำ ฯ

๑ เมื่อมัน
ทำเป็นมดกัดสะบัดสไบ
หันหลังให้กระทั้งถูกกาย
เอออะไรใครมานั่งอยู่ที่นี่

ขอพระกลืนผินหลังเข้านั่งไกล้
ล่อเล่นลงใจพระสามี
แล้วร้องกรีดหวีดว่าร้ายน่าบัดสี
ฟ้าผีเกิดไม่ทันเห็นเลย

ว่าพลางทางขม้ายชายหางตา
จึงเสแสร้งกล่าวกิปรายเปรย
เหตุผลอย่างไรโฉนนี้
ง่วงเหงาเจ้าจุกทุกซัดถึงใคร

สบเนตรเชษฐาทำหน้าเฉย
อกแอ้อยเป็นน่านละอายใจ
เจ้าหนุ่มน้อยคนนี้มาแต่ไหน
ทำไมมาอยู่ในศาลา

๗ ๘ คำ ๗

๑๐ เมื่อนั้น
จะเล่าให้ฟังแต่หลังมา
เจ้าพราหมณ์ชี่มีคุณไปรักษา
ข้าจึงตามมาเป็นข้าไท
นั่งอยู่เมื่อกี้ผีหลอก
ชะรอยผีผู้หญิงมารยา
นางสาวน้อยคนนี้อยู่ที่ไหน
เสื่อสาบกลางไพรไม่ย่อท้อ

พระมณีนพนางพลางว่า
แม่ข้างูขบสลับไป
แก้ไขมารดาไว้ได้
ท่านใช้ให้เฝ้าศาลา
เด็ดดอกไม้ทิ้งแล้วเคาะฝา
พอใจข้าแก้งหยอกหลอกล้อ
จิตใจแกลั้วกล้านักหนาหนอ
ธุระข้อไรเล่าเจ้าจึงมา

๗ ๘ คำ ๗

๑๐ เมื่อนั้น
จะบอกความตามตรงอย่าสงก
พี่ข้ามาแวะสั่งไว้
กำชับกำชาให้ข้านี้
ผีสาบกลางป่านี้นายาด
ว่าพลางยิ้มละไมไปมา

ยอพระกลิ่นกล่าวแก้งแสร้งว่า
ตัวข้าเป็นน้องเจ้าพราหมณ์ชี่
ว่าจะไปเที่ยวป่าพนาศรี
มาอยู่เพื่อนพี่ที่ศาลา
พอใจหลอกคนซี้ซลาดนักหนา
แล้วชายตาแลดูภูวนาย

ทนายาด ในที่นี้หมายถึง ร่ายกาจ

เห็นพระนั่งนิ่งไม่ตึงกาย	ทำแยบคายชยดอดเข้าใกล้
ไสนำบัดสินีอะไร	เฝ้าดูคนไปได้ไม่ว่างตา
เจ้าข้าเอ๋ยไม่เคยพบเห็น	มายักคิ้วหยอกเล่นได้ต่อหน้า
ทำแสงอนค้อนให้ด้วยมารยา	สมเพชเวทนาเป็นน่ายาย

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น	พระมณีนึกในใจหมาย
แม่นมไชน้องของนาย	นางนี้จะดีร้ายตายราบเรา
คิดพลางทางว่านี่แนนาง	อะไรช่างพาโลกันเปล่าเปล่า
ไม่เห็นไม่รู้เลยดูเอา	ซ่ายักคิ้วหยอกเจ้าเมื่อไรมี
นั่งอยู่ดีดีที่ศาลา	เจ้ามานั่งเบียดเสียดสี
ไม่อดสูดูเอาเล่าเถิดชี้	ยิ่งหนียิ่งขยับตามมา
จะให้เป็นอย่างไรรไปอีกเล่า	จนข้าเจ้าถอยหลังกระทั่งฝา
คืบแคบแทบจะตกศาลา	นี่เนื้อจะมาแกลังกัน
เจ้าก็เป็นสาวศรีพิกี้หนุ่ม	ยังกำตักกลัดกลุ้มหุนหัน
อย่าทำเข้าซื้ออย่างนี้อย่างนั้น	ลูกเมียขำมันก็ไม่มี
ฉวยกระไรเปลี่ยงพล้ำสิรำคาญ	ข้าชี้คร้านเกี่ยวขู้จู้
จะชุ่นเคื่องเบื่องหน้าเป็นราศี	อยู่คนเดียวเถิดชู้ที่ศาลา
ตัวข้าจะอยู่ด้วยไม่ได้	จะลาไปอาบน้ำที่ดินท่า
ทำไมมิให้โคลคลา	มาย้อยุดจุดคร่ำไ่วว่าไร

ฯ ๑๔ คำ ฯ

นี่เนื้อ ที่แท้ ที่จริง

๑ หม่อมเอยหม่อมพี่
อยู่ด้วยกันดีดีจะหนีไป
พี่พราหมณ์ให้ข้ามาคุมตัว
อย่าพักล่าออยให้ปล่อยมือ
หม่อมเป็นทาสาพึงมาใหม่
แม้มีผู้ขายนายประกัน
นั่งลงดีดีพี่อย่าดี้อ
ดูดูฮึดฮัดสะบัดไป

ช่างพาที่เชื่อนแซ่แก้ไข
ทำไมมิให้ยุดยื้อ
หนีไปไม่ชั่วอยู่เราหรือ
วิ่งต้อไปไล่เจ้าไม่ทัน
จะต้องคุมตัวไว้ให้มัน
เช่นนั้นแล้วข้าจะว่าไร
จะต้องถูกผูกมือน้ำตาไหล
ช่างไม่กลัวน้องของนาย

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ ออย่าเอยอย่าว่า
ถึงทั้งยากอย่างนี้ก็มีอาย
เจ้าพราหมณ์ไปพาเอามาไว้
ปรนนิบัติวัดถากทุกวัน
ใช้จะมาพาให้หม่อมน้องสาว
การอื่นจะใช้สอยไม่น้อยใจ
ไม่ได้หลับได้มอยสักหน่อยหนึ่ง
น้องนายคนนี้ดีจริงเจียว
มาย้อยุดจุดผู้ขายเช่นนี้
เจ้าสาวพี่หนุ่มจะคุมกัน

ตัวข้าไม่คิดหนีหาย
ไม่พักหาผู้ขายนายประกัน
หวังจะให้ใช้สอยค่อยขยัน
โดยฉันเหมือนเช่นเป็นข้าไท
สำหรับเล่นชักส้าวก็หาไม่
นี่อะไรเข้าชี้ไปที่เดียว
หยิกทั้งข่วนข้างจนขาเขียว
ข้อแข็งแรงเรียวครันครัน
เห็นดีแก้ไขหรือไรนั้น
เหมือนดินดำกำมะถันอยู่ใกล้ไฟ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

วัดถาก มาจากอุปัฏฐาก หมายถึง ปรนนิบัติรับใช้

“มาอยู่จุดจุดนี้
เจ้าสาวมีหนุ่มจะคุยกัน

เห็นดีแต่ใจหรือไร
เหมือนดินดำท่ามะปรางอยู่ใกล้ไฟ”

๑ ไม่เอ๋ยไม่รู้
ใครใช้ให้มาเป็นข้าไท
จะเป็นกระไรก็ให้เป็น
สาแก่ใจไม่เสียดมเลียมและ
ตัวข้าเป็นน้องของนาย
จะตะโกนโพนทนาว่ายุติข้อ
ยืนอยู่นี้ที่เดียวให้แน่นิ่ง
อย่าแลอย่าเหลียวอย่าพูดจา
แม้ไม่ฟังยังขึ้นจะดุกดิก
ว่าคนพล่อยพล่อยร้อยประตุ

จะเข้าซี้มิให้อยู่สุขได้
อย่าพักคิดติดใจไค้แคะ
จะลากลู่เล่นกระนั้นแหละ
อย่าพักแคะไปเลยไม่วางมือ
จะล้อเล่นตามสบายไม่ได้หรือ
ก็ตามเถิดไม่ถือกับนินทา
อย่าไหวติงนั่งอยู่อย่าเงยหน้า
หลับหูหลับตาเสียอย่าดู
จะหยิกให้กลัวตัวเป็นหนู
เจ้าช่างรู้ชอบผิดความคิดดี

๗ ๑๐ คำ ฯ

๑ แสนเอ๋ยแสนแขนง
จะบังคับยับเยินไปอย่างนี้
จะขอตัวกลัวหนีก็มีฟัง
เจ้าพราหมณ์มาเถิดคะไม่สะใคร
เจ้าอย่ามาท้าทายเลียมล้อ
จะอ้อฉาวกล่าวโทษให้โกรธฟัง

ขึ้นแก่งทาระกำทำพี
ยากที่จะประกอบให้ชอบใจ
ลากลู่ถ่วงกันไปได้
จะบอกกล่าวเล่าให้สิ้นไส้ฟุง
ไม่ย่อท้อถอยหลังเหมือนอย่างกุง
ถ้ามียุ่งยังอยู่ก็ดูเอา

พล่อยพล่อยร้อยประตุ พุดง่าย ๆ โดยไม่คิด พุดเอาเปล่า ๆ ไม่ได้เรื่อง
ทาระกำ น่าจะกร่อนมาจากคำ ทารุณกรรม การกระทำ
อย่างโหดร้าย

นายขามาดูหม่อมน้องสาว
อยู่หน้าโหลจะหลุดจุดเบาเบา
เออมาโน่นแล้วแน่เจ้าพราหมณ์
จะนั่งที่ไหนไม่ได้เลย
เจ้าพราหมณ์ไม่อยู่ไม่รู้เห็น
ล่ำล่ำจะขยับจับข้อมือ
ยัมพลงทางว่าเจ้าอย่าเล่น
ไว้ใจจึงให้เจ้ามา
เดี๋ยวนี้เล่าเจ้าพราหมณ์ยังไม่กลับ
ข้าจะเอาไม้วางไว้กลางคัน

จะมาเล่นชักส้าวกับข้าเจ้า
ยั่วเย้าอย่างนี้ข้ามิเคย
น้องสาวทำงานเจ้าพราหมณ์เอ๋ย
เฝ้าทะเลาะเยาะเย้ยยุดยื้อ
เป็นไรก็เป็นไปเถิดหรือ
แล้วรื้อถอยหลังรั้งรา
พี่ชายมาเห็นจะโกรธซ้ำ
อยู่เฝ้าศาลาด้วยกัน
จงขยับไปอยู่เสียถึงนั้น
ถ้าใครเดินเกินกันได้ชัดใจ

๗ ๑๖ คำ ฯ

๑ นำเอยนนำหัวเราะ
ถึงจะบอกหม่อมพี่มิบอกโย
เจ้าเห็นว่าข้าอยู่แต่ผู้เดียว
ชะแยะศอกหยอกเข้าเข้าซี่
ข้าจึงจุดยุตตัวกลัวจะวิ่ง
ลากลู่ถูเหนียวด้วยเรียวแรง
มิหน้าซ้ำว่าผู้หญิงหยอก
ลั่นลมคมสันขยันดี

อย่าปะเหลาะเลยคะหาละไม
ข้าปิดปากไว้เมื่อไรมี
มาพูดเกี้ยวแก้งเบียดเสียดสี
ว่าดีดีโกรธาทำตาแดง
เจ้าสะบั้งสะบัดขัดแข็ง
จนแขนขาข้าแพลงอยู่เดี๋ยวนี้
พูดออกมาได้ไม่บัดสี
หม่อมพี่กลับมาได้ว่ากัน

๗ ๘ คำ ฯ

๑ เจ้าเอยเจ้าโมโ
เมื่อไรทำได้ทำเช่นนั้น
แพ้เจ้าโทษเราที่หยิกหยอก
เจ้าพราหมณ์จะได้เห็นเป็นกลาง
เถียงกันเปล่าเปล่าไม่เข้าข้อ
เจ้าข้าเอยผีสงฆ์กลางไพร
ว่าพลางทางเดินเนินเมียง
เห็นนางเข้าใกล้ไม่เจรจา

นางนี้ข้าพาโลคนขยัน
ลงดำนํ้ากันเถิดหรือนาง
ให้ตัดแขนเพียงศอกทั้งสองข้าง
แม่นางแพ้ข้าจะว่าไร
ข้าตอบโต้ปากคอเจ้าไม่ไหว
ช่วย دلใจให้เจ้าพราหมณ์มา
นั่งลงบนเตียงไม่ดูหน้า
ลูกมานั่งใหม่ให้ไกลกัน

๗ ๘ คำ ๗

๑ เมื่อนั้น
ครั้นบ่ายแสงสุริยาสายัณห์
เข้านั่งชิตสะกิดว่าหม่อมพี่
เย็นแล้วน้องจะลาคลาไคล
ว่าพลางยัมพรายชม้ายชม้อย
เมียงمينเดินทำเป็นท่วงที่

ยอพระกลืนเหย้ายั่วผิวขวัญ
จึงผ่อนผันพูดจาให้อาลัย
จะทำที่ไกรธซึ่งไปถึงไหน
นี่แน่ะคะข้าไหวอยู่จงดี
ค่อยชยดลถอยจากที่
ข้าเลื่องดูภูมิแล้วไคลคลา

๗ ๖ คำ ๗ เพลง

๑ เลี้ยวเข้าสู่มทุมพุ่มพง
สำรวจกายร้ายมนต์ของอินทรา

แผ่องค์ลับเนตรเชษฐา
นฤมิตกายาทันใด

๗ ๒ คำ ๗ ตระ

๑ กลับเป็นเจ้าพราหมณ์ตามเดิม จุณเจิมพักตราแจ่มใส
ออกจากสุมทุมพุ่มไม้ คลาไคลไปบรรณศาลา

๗ ๒ คำ ๗ เพลงฝรั่ง

ตำนาน วิธีพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของคู่ความในสมัยโบราณ ด้วยการให้ตำนาน

๑ ครั้นถึงจึงทำท่วงที
มืนตึงซึ่งโกรธไม่พุดจา

เคื่องค้อนพระมณีแล้วเมินหน้า
จะดูทีกริยาภูวไนย

๗ ๒ คำ ๗

๑ เมื่อئัน
เห็นเจ้าพราหมณ์สะเทินเมินไป
ชะรอยนางเจ้ากรรมที่ทำความ
จะนั่งอยู่ดูร้ายเมื่อปลายมือ
คิดพลางเดินตามมาถามไถ่
เป็นไรจึงไม่พุดจา

พระมณีนึกพรั่นหัวนไหว
ให้เราร้อนฤทัยดังไฟฮือ
มิบอกเล่าเจ้าพราหมณ์อย่างไรหรือ
เสียแรงเราซื้อถ้อสัจจา
ไปเที่ยวถึงไหนเจ้าพราหมณ์ชา
โกรธาข้าหรือจงบอกความ

๗ ๖ คำ ๗

๑ เมื่อئัน
ไวใจคิดว่าไม่ลวนลาม
ถึงเจ้าจะหยิกเล็บก็เจ็บเนื้อ
ว่าพลางเฉยเชื่อนเบือนไป

เจ้าพราหมณ์แกล้งว่าอย่ามาถาม
ทำความงามหน้าข้าชอบใจ
เสียแรงเชื่อว่าตรงไม่สงสัย
พระมณีพิชัยก็ตามวอน

๗ ๔ คำ ๗

๑ เจ้าเอยเจ้าพราหมณ์
อย่าเพ่อเคื่องขัดตัตตรอน
หรือหม่อมน้องสาวไปกล่าวโทษ
จงช่วยชี้แจงให้แจ้งใจ

หนักเบาเจ้าถามพื้ก่อน
โทษกรรมพื้ผิดประการใด
เจ้าจึงซึ่งโกรธเป็นข้อใหญ่
ข้าจะให้ความสัตย์ปฏิญาณ

๗ ๔ คำ ๗

หยิกเล็บเจ็บเนื้อ (สำนวน) สะเทือนถึงกัน

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ
เรื่อง การคัดสรรและเผยแพร่บทละครนอก เรื่อง มณีพิชัย
พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

ด้วยกระทรวงศึกษาธิการได้แต่งตั้งคณะกรรมการคัดสรรและเผยแพร่วรรณกรรมของชาติขึ้น เพื่อดำเนินการพิจารณาคัดสรรวรรณคดี และวรรณกรรมที่มีคุณค่าซึ่งถือเป็นสมบัติของชาติที่ควรอนุรักษ์และเผยแพร่ให้เด็ก เยาวชน และประชาชนทั่วไปได้ศึกษา อันจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่สังคมปัจจุบัน คณะกรรมการฯ ได้พิจารณาเห็นว่า บทละครนอกพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เรื่อง มณีพิชัย เป็นวรรณคดีที่ทรงคุณค่า เนื้อเรื่องสนุก ก่อปรด้วยแง่คิด ถ้อยคำภาษา และกลวิธีการแต่งอันเป็นแบบอย่างได้ สามารถใช้เป็นหนังสือส่งเสริมการอ่านได้เป็นอย่างดี

กรมวิชาการจึงได้จัดพิมพ์หนังสือบทละครนอก เรื่อง มณีพิชัย ขึ้น และเผยแพร่ไปยังสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับเด็ก เยาวชน และผู้สนใจทั่วไป ได้ศึกษาเรียนรู้และได้รับความเพลิดเพลิน

ประกาศ ณ วันที่ ๑๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๐

(นายสุรัฐ ศิลปอนันต์)
ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

คณะกรรมการคัดสรรและเผยแพร่ วรรณกรรมของชาติ

ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา	ที่ปรึกษา
ศาสตราจารย์ประเสริฐ ณ นคร	ที่ปรึกษา
ศาสตราจารย์รัฐปะนี ยานครทรรพ	ที่ปรึกษา
รองศาสตราจารย์สวณิต ยมาภัย	ที่ปรึกษา
นายบรรเจิด อินทุจันทร์ยง	ที่ปรึกษา
นายจุลทัศน์ พยาฆรานนท์	ที่ปรึกษา
อธิบดีกรมวิชาการ	ที่ปรึกษา
รองอธิบดีกรมวิชาการ	ที่ปรึกษา
ศาสตราจารย์คุณหญิงกุหลาบ มลลิกะมาส	ประธานกรรมการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิพุธ โสภวงศ์	รองประธานกรรมการ
นางสาวทรงสรรค์ นิลกำแหง	กรรมการ
นางปรุ่งศรี วัลลิโกดม	
(แทนผู้อำนวยการกองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์)	กรรมการ
นางมนตรี เทียมสิงห์	
(ผู้อำนวยการส่วนส่งเสริมการถ่ายทอดวัฒนธรรม)	กรรมการ
รองศาสตราจารย์ประคอง นิมมานเหมินท์	กรรมการ
ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ชลธิรา สัตยาวัฒนา	กรรมการ
นางดารณี วงษ์อยู่น้อย	กรรมการ
นางพรพิมล ธรรมเนียม	กรรมการ
นายวิชัย พยัคฆโส	กรรมการ
นางสาวสมพร จารุณัฏ	กรรมการและเลขานุการ
นางสาวปริญญา ฤทธิเจริญ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
นางบุษบา ประภาสพงศ์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

บรรณาธิการ

นางบุษบา ประภาสพงศ์
นางสาวปริญญา ฤทธิเจริญ

ถ่ายภาพจิตรกรรมฝาผนัง

นายทวีพร ทองคำใบ

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

นางสาวปณัสยา มาลัยสอน

